

havo atheneum gymnasium tto technasium

Antoniuscollege Gouda

Programma van toetsing en afsluiting 2018 – 2020

HAVO

Inhoudsopgave

Vak	Pagina
Aardrijkskunde	3
Bedrijfseconomie	6
Biologie	9
Duitse taal- en letterkunde	12
Economie	16
Engelse taal- en letterkunde	20
Engelse taal- en letterkunde CAE	25
Franse taal- en letterkunde	29
Geschiedenis	33
Kunst algemeen, drama, muziek en beeldend	41
Lichamelijke opvoeding	56
Natuurkunde	58
Nederlandse taal- en letterkunde	62
Onderzoek & Ontwerpen	65
Scheikunde	67
Wiskunde A	72
Wiskunde B	74
Combinatievak	76
CKV	77
Levensbeschouwing	80
Maatschappijleer	81
Profielwerkstuk	83
Rooster CE	84
LOB programma	85

Algemeen

- Het examendossier aardrijkskunde bevat schoolexamens die in 5 havo worden afgenomen.
- In 4 havo is er een voortgangsdossier en een examendossier. De handelingsdelen en de praktische opdracht zullen slechts in het examendossier worden opgenomen.
- In 5 havo zijn er uitsluitend schoolexamens en worden alle beoordelingen in het examendossier opgenomen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A	Vaardigheden
Domein B	Wereld
Domein C	Aarde
Domein D	Ontwikkelingsland
Domein E	Leefomgeving
Domein F	Oriëntatie op studie en beroep

A Toetsing

Reglementering

- Schriftelijke toets met open en gesloten vragen
- Benodigde leer- en hulpmiddelen: Gr. Bosatlas 55ste dr./ geodriehoek / passer/ rekenmachine (niet grafisch)

Schema toetsen

Leerjaar	Toets	Domein	Inhoud	Toets-moment	Tijds-duur	Herkans-baar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
5H	AK1	B	Wereld en Landbouw in de EU	TW1	100 min.	Ja	Cijfer 1 - 10	Nee
5H	AK2	C	Aarde en Natuurrampen in de VS	TW2	100 min.	Ja	Cijfer 1 - 10	Nee
5H	AK3	D2	Brazilië	TW3	100 min.	Ja	Cijfer 1 - 10	Nee

B Praktische opdrachten

Reglementering

- *Te toetsen vaardigheden:* werken met een eisenpakket, planning, toepassing van de stof in de eigen regio, zoeken van bronnen en beoordelen ervan op geografische informatiewaarde, verwerken van deze bronnen, presentatie van de resultaten van je onderzoek en verslaglegging van het werkproces in een logboek (inclusief reflectie).
- Individueel.
- Aangezien planningsvaardigheden mede getoetst worden geldt bij overschrijden van de *deadline* een korting van 0,2 punt per kalenderdag.
- Eisenpakket en schema van beoordelingscriteria wordt verstrekt op apart formulier voor het begin van de uitvoering van de opdracht.

Schema praktische opdrachten

Leerjaar	PO	Domein	Onderwerp	Afname-moment	Tijds-duur	Herkans-baar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
4H	POAK-1	E2, A	Onderzoek in de regio	Per. 4 18/19	30 SLU	Nee	Cijfer 1 - 10	Ja

C Handelingsdelen

Reglementering

- De handelingsdelen zijn gericht op ontwikkeling en toetsing van de algemene en vakspecifieke vaardigheden die zijn omschreven in de eindtermen voor de tweede fase, in de tabel hieronder is ook net als voor de toetsen en het PO aangegeven conform welke domeinen de opdrachten zijn vastgesteld.
- Aangezien er sprake is van ontwikkeling van vaardigheden: kan er sprake zijn van een individueel aandachtspunt op grond van bevindingen tot dat moment en dan worden opdracht, eisen en beoordelingscriteria pas verstrekt op een apart formulier voor het begin van de uitvoering van betreffend handelingsdeel.
- Eindterm: 'naar behoren' (waar nodig na het uitvoeren van een aanvullende opdracht).

Schema handelingsdelen

Leerjaar	HD	Domein	Onderwerp	Afname-moment	Tijds-duur	Herkans-baar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
4H	HDAK-1	A	1. Geo ICT	Per. 1 18/19	10 SLU	n.v.t.	OV/V	Nee
4H	HDAK-2	B2	2. Actualiteit: Middellandse Zeegebied	Per. 1 18/19	20 SLU	n.v.t.	OV/V	Nee
5H	HDAK-3	E1	3. Nederland: wateroverlast	Per. 2 18/19	10 SLU	n.v.t.	OV/V	Nee
5H	HDAK-4	D1	4. Brazilië: actuele vraagstukken	Per. 3 18/19	10 SLU	n.v.t.	OV/V	Nee

D Cijferbepaling

Het schoolexamencijfer wordt berekend volgens de formule:
$$\frac{8 \times AK1 + 8 \times AK2 + 8 \times AK3 + 6 \times POAK-1}{30}$$

Algemeen

Het examendossier Economie bevat de volgende onderdelen:

- Keuzeonderwerpen die in 5H worden afgenomen
- Drie schoolexamens die in 5H worden afgenomen

A Toetsing

Reglementering

- De toetsing van de keuzeonderwerpen (BE1) bestaat uit het participeren in de activiteiten en hiervan een verslag inleveren. Dit wordt beoordeeld met een o/v/g, met weging 0.
- De toetsing van de schoolexamens bestaat uit schriftelijke toetsen met open, gesloten of meerkeuze vragen. Deze worden beoordeeld met een cijfer van 1-10, met een weging 30%-30%-30% voor respectievelijk BE2-BE3-BE4.
- Tijdens het maken van de schriftelijke toetsen is een gewone (*NIET grafische*) rekenmachine toegestaan.

Domeinen:

Domein A: Vaardigheden

Domein B: Van persoon naar rechtspersoon

B1 – Persoonlijke financiële zelfredzaamheid

B2 – De oprichting van een eenmanszaak

B3 – Van eenmanszaak naar rechtspersoon

B4 – Perspectief op de organisatie

Domein C: Interne organisatie en personeelsbeleid

C1 – Interne organisatie

C2 – Personeelsbeleid

Domein D: Investeren en financieren

D1 – Investeren

D2 – Financieren

- Domein E: Marketing
 E1 – Doel en organisatie van marketingactiviteiten
 E2 – Marketingbeleid
- Domein F: Financieel beheer
 F1 – Vastleggen van financiële en niet-financiële informatie
 F2 – Kosten en winstvraagstukken
- Domein G: Verslaggeving
- Domein H: Keuzeonderwerpen

Schema toetsen

Leerjaar	Toets	Domein	Inhoud	Toetsmoment	Tijdsduur	Herkansbaar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
5H	BE1	B1, B2, D, E, F2	Thema Geldzaken Thema Ondernemerschap Thema De eenmanszaak	TW1	100 min.	Ja	Cijfer 1-10	Nee
5H	BE2	B t/m F	Alle leerstof uit BE2 + Thema De besloten vennootschap	TW2	100 min.	Ja	Cijfer 1-10	Nee
5H	BE3	B t/m G (alle SE en CE stof)	Alle leerstof uit BE3 + Thema De naamloze vennootschap	TW3	100 min.	Ja	Cijfer 1-10	Nee

*Opmerking: Onderwerpen / domeinen worden in de planning getoetst voor zover ze af zijn.
 In alle SE-toetsen komt Domein A (vaardigheden) aan de orde.*

B Praktische opdrachten

Geen

C Handelingsdelen

Reglementering

Schema handelingsdelen

Leerjaar	HD	Onderwerp	Afname- moment	Tijds- duur	Herkans- baar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
5H	HDEC1	Keuzeonderwerpen	Gedurende het schooljaar	n.v.t.	n.v.t.	O/V/G	Nee

D Cijferbepaling

Het schoolexamencijfer wordt berekend volgens de formule:
$$\frac{3 \times BE1 + 3 \times BE2 + 4 \times BE3}{10}$$

Algemeen

Dit pta-deel voor 5 havo Biologie betreft een wijziging in de omschrijving, vanwege vernieuwde regelgeving omtrent het schoolexamen. De leerstof en weging zijn niet veranderd ten opzichte van eerdere publicaties. Dit herziene pta-deel sluit dus nog steeds aan op de pta-delen Biologie die afgesloten zijn in 4h van het cohort 2018 – 2020.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

- Domein A Vaardigheden
- Domein B Zelfregulatie
- Domein C Zelforganisatie
- Domein D Interactie
- Domein E Reproductie
- Domein F Evolutie

Voor subdomeinen zie https://www.examenblad.nl/examenstof/biologie-havo-3/2020/havo/f=/examenprogramma_biologie_havo_2014_2015.pdf

- Methode: Nectar 3e editie in 4h en Nectar 4^e editie in 5h
- Toetsing: schriftelijk met open en gesloten vragen en praktische opdrachten
- Hulpmiddelen: gewone rekenmachine, Binas 6e druk

- Een verslag van een Praktische Opdracht moet binnen 2 weken na het practicum worden ingeleverd via SomToday; biologische tekeningen worden aan het eind van de les ingeleverd. Lever je het niet op tijd in, dan volgt een vierkant rooster tot het is ingeleverd. Tijdig inleveren wordt conform de beoordelingsrubric ook beoordeeld. Bij inlevering na de gestelde 2 weken uitwerktijd wordt per dag 0,5 punt van het cijfer afgetrokken. - Praktische Opdrachten worden individueel of door meerdere leerlingen samen uitgevoerd, maar verslagen worden individueel gemaakt.

A Toetsing

Reglementering

Schema toetsen

Leerjaar	Toets	Domein	Inhoud	Toets-moment	Tijds-duur	Herkans-baar	Beoordeling en weging binnen het SE	Vrijstelling bij doubleren
4H	BIO1	A1; A5; A8; B1; B2; B3; D1; D2; E1; E2; E3; D3; D4	Niet afgerond eindrapportcijfer 4H, bestaande uit afzonderlijke toetsen van 50 minuten over h1 t/m h8 en diverse opdrachten	Diverse toetsmomenten verspreid over het gehele schooljaar		nee	Cijfer 1 -10; weging: 7x of 28%	nee
5H	BIO2	B8; D2; D4; E4; F1; F2; F3	4H-boek H1, 2 en 8 5H-boek H 9+10	Toetsweek 1	100 min.	ja	Cijfer 1 – 10; weging: 3x of 12%	nee
5H	BIO3	B1; B2; B3; B5; B8; D1; E4; F1; F2; F3	4H-boek H3, 5 en 6 en 5H boek H9 t/m 12	Toetsweek 2	100 min.	ja	Cijfer 1 – 10; weging: 6x of 24%	nee
5H	BIO4	B1; B2; B3; B4; B5; B8; D1; D2; D3; D4; C1; C2; E1; E2; E3;	4H-boek H 1 t/m 6 en 8 en 5H-boek H 11 t/m 14	Toetsweek 3	100 min.	ja	Cijfer 1 – 10; weging: 9x of 36%	nee

B Praktische opdrachten

Reglementering

Schema praktische opdrachten

Leerjaar	PO	Onderwerp	Afname-moment	Tijds-duur	Herkans-baar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
4H	Onderdeel van BIO1	Diverse verslagen en praktische opdrachten	Diverse opdrachten verspreid over het gehele schooljaar	divers	nee	Deelcijfer 1-10	nee

C Handelingsdelen

Geen

D Cijferbepaling

Het schoolexamencijfer wordt berekend volgens de formule:
$$\frac{7 \times \text{BIO1} + 3 \times \text{BIO2} + 6 \times \text{BIO3} + 9 \times \text{BIO4}}{25}$$

Algemeen

Het examen Duits bestaat uit het schoolexamen (SE) en het centraal schriftelijke examen (CSE).

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

- Domein A Leesvaardigheid
- Domein B Kijk- en luistervaardigheid
- Domein C Spreek- en gespreksvaardigheid
- Domein D Schrijfvaardigheid
- Domein E Literatuur

A Toetsing

Reglementering

Toetsen

Leesvaardigheid wordt getoetst eind klas 4 HAVO en tijdens het CSE.

Luistervaardigheid wordt getoetst door middel van de Cito Kijk- luistertoets eind 4H en de Cito Kijk- en luistertoets 5H.

Spreek- en gespreksvaardigheid wordt getoetst door middel van een mondeling tentamen over diverse onderwerpen in klas 5.

Schrijfvaardigheid wordt getoetst door middel van een schrijfofdracht voor een persoonlijke brief c.q. een ingezonden stuk in klas 5.

Literatuur bestaat uit het zelfstandig lezen van een of meer literaire werken en/of films en het maken van verdiepingsopdrachten. Het eerste boek en/of film is onderdeel van het SE schrijfvaardigheid (persoonlijke brief c.q. ingezonden stuk) en twee literaire werken (eventueel i.c.m. een film) met verdiepingsopdrachten is onderdeel van het SE letterkunde in klas 5.

Lesmateriaal

Ter voorbereiding op het examen wordt gebruik gemaakt van een of meer literaire werken en/of films. Aanvullend materiaal krijgen de kandidaten via de docent uitgereikt. Ook moeten de kandidaten zelf materiaal opzoeken.

Weging

Van de toetsen bepalen luistervaardigheid, spreekvaardigheid, schrijfvaardigheid en literatuur het cijfer van het SE. Het eindcijfer voor het SE bepaalt de helft van het examencijfer.

De andere helft wordt bepaald door het cijfer van het Centraal Schriftelijke Examen (leesvaardigheid).

Algemeen

Het overschrijden van een deadline wordt als een onregelmatigheid gezien (zie artikel 6 examenreglement voor de gevolgen). In de studiewijzer wordt de datum aangegeven. Het letterlijk overnemen van antwoorden/teksten van internet of een ander social media wordt ook als een onregelmatigheid gezien en als onvoldoende beschouwd.

Schema toetsen

	Toets	Domein	Inhoud	Toets- moment	Tijds- duur	Herkans- baar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
4H	DUTL1	B	Luistervaardigheid CITO kijk- en luistertoets eindniveau 4H. Deze wordt aan het einde van het schooljaar tijdens de SE week of in de les afgenomen. De toets telt 3x mee in het voortgangsdossier.	Juni	100 min.	Nee	Cijfer 1 - 10	Nee
4H	DUTL2	A	Leesvaardigheid ERK niveau B1 Deze toets wordt aan het einde van het schooljaar tijdens de SE week afgenomen. De leerlingen mogen gebruik maken van een woordenboek Duits-Nederlands. Deze moet de leerling zelf meenemen. De toets telt 3x mee in het voortgangsdossier.	Juni	100 min.	Nee	Cijfer 1 - 10	Nee
5H	DUTL3	D	Schrijfvaardigheid De schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid wordt getoetst d.m.v. het schrijven van een persoonlijke brief c.q. ingezonden stuk. Hierbij wordt gelet op correct gebruik van idioom waarin de boodschap duidelijk overkomt. Het thema van deze brief sluit aan bij het literaire werk/film dat behandeld wordt tijdens de les.	TW1	100 min.	Ja	Cijfer 1 - 10	Nee

			De brief wordt geschreven op de computer waarbij gebruik mag worden gemaakt van de Duitse spellingscontrole en een woordenboek Nederlands – Duits. Deze neemt de leerling zelf mee.					
5H	DUTL4	B	CITO kijk- en luistertoets	TW2	100 min.	Ja	Cijfer 1 - 10	Nee
5H	DUTL5	C	Gespreksvaardigheid Het mondeling schoolexamen bestaat uit drie onderdelen: 1. Het geven van een presentatie n.a.v. een project. 2. Het omschrijven van woorden en/of zinnen. 3. Een gesprekje over een artikel naar keuze, welke door de docent moeten zijn goedgekeurd. Tijdens het mondeling schoolexamen mogen er geen aantekeningen worden meegenomen. Uiterlijk twee weken voor dit SE moet elke leerling het artikel bij de docent inleveren. De docent noteert dit in Somtoday.	TW2	15 min.	Nee	Cijfer 1 - 10	Nee
5H	DUTL6	E	Letterkunde Schriftelijk tentamen over twee gelezen literaire werken eventueel i.c.m. een film. De leerlingen lezen de literaire werken zelfstandig en maken verdiepingsopdrachten. De leerlingen mogen geen aantekeningen meenemen. De toets wordt op de computer gemaakt.	TW3	100 min.	Nee	Cijfer 1 – 10	Nee

B Praktische opdrachten

Geen

C Handelingsdelen

Geen

D Cijferbepaling

Het schoolexamencijfer wordt berekend volgens de formule:

$$\frac{2 \times \text{DUTL1} + 2 \times \text{DUTL2} + 4 \times \text{DUTL3} + 4 \times \text{DUTL4} + 4 \times \text{DUTL5} + 4 \times \text{DUTL6}}{20}$$

Algemeen

Het examendossier Economie bevat de volgende onderdelen:

- Drie schoolexamens die in 5H worden afgenomen
- Twee experimenten die in 5H worden afgenomen
- Twee keuzeonderwerpen die in 5H worden getoetst

Legenda exameneenheden

Domein	Concept	Omschrijving
Domein A	Vaardigheden	De kandidaat kan economische <i>concepten</i> herkennen en toepassen in uiteenlopende <i>contexten</i> .
Domein B	Concept Schaarste (SE)	De kandidaat kan in contexten analyseren dat beperkte middelen en ongelimiteerde behoeften dwingen tot het maken van keuzes.
Domein C	Concept Ruil (SE)	De kandidaat kan in contexten analyseren dat het ruilproces de basis vormt voor een optimale inzet van middelen en een optimale benutting van comparatieve voordelen. Voorts kan de kandidaat analyseren dat ruil arbeidsdeling mogelijk maakt en op welke manier geld het ruilproces soepeler laat verlopen.
Domein D	Concept Markt	De kandidaat kan in contexten analyseren dat keuzes en ruil die plaatsvinden worden gecoördineerd via de markt. Prijsvorming is het coördinatiemechanisme waarmee vraag en aanbod op elkaar worden afgestemd. De manier waarop prijsvorming plaatsvindt is afhankelijk van de marktstructuur (markt vormen) en heeft gevolgen voor toetreding, welvaart en economische politiek.

Domein E	Concept Ruilen over de tijd	De kandidaat kan, binnen de contexten van gezinshuishoudingen, bedrijfshuishoudingen en overheidshuishoudingen, analyseren dat ruil niet alleen op één moment in de tijd plaatsvindt, maar ook over de tijd. De prijs die deze intertemporele ruil coördineert is de rente.
Domein F	Concept Samenwerken en onderhandelen	De kandidaat kan in contexten analyseren dat, wanneer belangen van individuele actoren conflicteren, samenwerken en onderhandelen meer oplevert voor (markt)partijen dan vertrouwen op individuele acties. Centralisatie, waarbij (collectieve) dwang het middel is om acties tot stand te brengen, kan een alternatief coördinatiemechanisme zijn voor keuzes.
Domein G	Concept Risico en informatie	De kandidaat kan in contexten analyseren dat gezinnen en bedrijven bij het maken van keuzes informatie verzamelen ten einde onzekerheid te verkleinen. Aangezien de informatie vaak een beperkt karakter zal hebben moeten transactiepartijen een inschatting maken van mogelijke gebeurtenissen (risico) en de mate waarin transactiepartners gebeurtenissen beïnvloeden of informatie achterhouden die relevant is voor het tot stand brengen van een transactie (asymmetrische informatie).
Domein H	Concept Welvaart en groei	De kandidaat kan in contexten analyseren wat op nationaal en op mondiaal niveau de oorzaken zijn van economische groei en van de verdeling van inkomen en welvaart. Keuzes op microniveau werken door op macroniveau in elke economie die gekenmerkt wordt door wederzijds afhankelijke markten.
Domein I	Concept Goede tijden, slechte tijden	De kandidaat kan in contexten analyseren waarom er sprake is van korte termijn schommelingen in economische activiteiten en welke mogelijkheden en grenzen er zijn voor conjunctuurbeleid. Markten laten zich niet gemakkelijk reguleren mede door toedoen van rigiditeiten.
Domein J	Onderzoek en experiment	De kandidaat kan door het deelnemen aan experimenten een conclusie trekken die getuigt van een 'economische kijk' op maatschappelijke verschijnselen en van strategisch inzicht. De kandidaat kan analyseren welke grenzen aan de verklaringskracht van theoretische concepten gesteld kunnen worden.
Domein K	Keuzeonderwerp	De kandidaat kan een economisch concept in verschillende contexten vergelijkenderwijs analyseren. De kandidaat kiest ten minste twee keuzeonderwerpen om deze analyse uit te voeren.

A Toetsing

Reglementering

- De toetsing van de schoolexamens bestaat uit schriftelijke toetsen met open, gesloten of meerkeuze vragen. Deze worden beoordeeld met een cijfer van 1-10, met een weging 30% voor elk schoolexamen.
- De toetsing van de experimenten bestaat uit het participeren in de experimenten en hiervan een beknopt verslag inleveren. Dit wordt beoordeeld met een o/v/g, met weging 0.
- De toetsing van de keuzeonderwerpen bestaat uit twee schriftelijke toetsen met open, gesloten of meerkeuze vragen. Deze worden beoordeeld met een cijfer van 1-10, met samen een weging van 10%.
- Tijdens het maken van de schriftelijke toetsen is een gewone (*NIET grafische*) rekenmachine toegestaan.

Schema toetsen

Leerjaar	Toets	Domein	Inhoud	Toets-moment	Tijds-duur	Herkans-baar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
5H	EC1	E, F, G	Katern 4 (H1 en H2) Katern 5 (H1 en H2) Katern 6 (H1 en H2)	TW1	100 min.	Ja	Cijfer 1-10	Nee
5H	EC2	D, H	Katern 2 (H1 en H2) Katern 3 (H1 en H2) Katern 7 (H1 en H2)	TW2	100 min.	Ja	Cijfer 1-10	Nee
5H	EC3	B t/m I (alle SE en CE stof)	Katern 1 t/m 8	TW3	100 min.	Ja	Cijfer 1-10	Nee
5H	EC4	K	Keuzeonderwerpen	Gedurende het schooljaar	2x 50 min.	Nee	Cijfer 1-10	Nee

*Opmerking: Katernen worden in de planning getoetst voor zover ze af zijn.
In alle SE-toetsen komt Domein A (vaardigheden) aan de orde.*

B Praktische opdrachten

Geen

C Handelingsdelen

Reglementering

Schema handelingsdelen

Leerjaar	HD	Onderwerp	Afname-moment	Tijds-duur	Herkans-baar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
5H	HDEC1	Experimenten deelname + verslag. Domein J	Gedurende het schooljaar	2x 50 min.	n.v.t.	O/V/G	Nee

D Cijferbepaling

Het schoolexamencijfer wordt berekend volgens de formule:
$$\frac{3 \times EC1 + 3 \times EC2 + 3 \times EC3 + 1 \times EC4}{10}$$

havo atheneum gymnasium tto technasium

Antoniuscollege Gouda

ENGELSE TAAL- EN LETTERKUNDE

HAVO

cohort 2018 – 2020

Algemeen

Domein A: Leesvaardigheid

Domein B: Kijk- en luistervaardigheid

Domein C: Spreekvaardigheid

C1: Gespreksvaardigheid

C2: Spreekvaardigheid

Domein D: Schrijfvaardigheid

Domein E: Literatuur

E1: Literaire ontwikkeling

E2: Literaire begrippen (alleen vwo)

E3: Literatuurgeschiedenis (alleen vwo)

- In 4 havo is er sprake van zowel een voortgangsdossier als schoolexamens.
- In 5 havo zijn er alleen schoolexamens.
- Het overschrijden van een deadline wordt als een onregelmatigheid gezien (zie artikel 6 examenreglement voor de gevolgen).
- Het plegen van plagiaat (kopiëren van internet dan wel van andere leerlingen) wordt als een onregelmatigheid gezien (zie artikel 6 examenreglement voor de gevolgen).

A Toetsing

Reglementering

- De toetsing vindt plaats in 4 en 5 havo.
- Vaardigheidstoetsen zijn schriftelijk m.u.v. de presentatie en het mondeling.
- De leesportfolio's dienen zowel op papier als digitaal via SOMtoday ingeleverd te worden.

Schema toetsen

Leerjaar	Toets	Domein	Inhoud	Toets-moment	Tijds-duur	Herkans-baar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
4H	ENTL1	E1: Literatuur D2: Schrijf-vaardigheid	Leesportfolio 1 De leerling leest een door de docent geselecteerde roman en maakt hierbij opdrachten die samen een leesportfolio vormen. Een vast onderdeel hiervan is een <i>word grid</i> waarin de leerling moeilijke woorden verwerkt. Dit leesportfolio moet op de computer gemaakt worden, en via SOMtoday ingeleverd worden.	Periode 2		Nee	Cijfer 1-10	Nee

4H	ENTL2	B: Kijk-/luister-vaardigheid	CITO Kijk-/Luistervaardigheid Bij deze toets zijn geen hulpmiddelen toegestaan.	TW3	60 min	Ja	Cijfer 1-10	Nee
4H	ENTL3	C2: Spreek-vaardigheid	PechaKucha-presentatie De leerling houdt individueel voor de klas een PechaKucha-presentatie (20 dia's x 20 seconden) over een historische gebeurtenis in een land waar Engels de officiële taal (of: een van de officiële talen) is. De docent keurt het onderwerp vooraf goed. Bij de presentatie mag een spiekbriefje met maximaal 20 steekwoorden gebruikt worden.	Periode 3	Individueel: 6:40 min.	Nee	Cijfer 1-10	Nee
5H	ENTL4	A: Lees-vaardigheid	Leesvaardigheid: examenteksten Bij deze toets is het gebruik van een woordenboek (EN-NL) toegestaan. De leerling neemt dit zelf mee.	TW1	100 min	Ja	Cijfer 1-10	Nee
5H	ENTL5	E1: Literatuur D2: Schrijf-vaardigheid	Leesportfolio 2 De leerling leest een door de docent geselecteerde roman en maken hierbij opdrachten die samen een leesportfolio vormen. Een vast onderdeel hiervan is een <i>word grid</i> waarin de leerling moeilijke woorden verwerkt. Dit leesportfolio moet op de computer gemaakt worden, en via SOMtoday ingeleverd worden.	Periode 1		Nee	Cijfer 1-10	Nee
5H	ENTL6	D1: Schrijf-vaardigheid	Schrijfvaardigheidsoopdracht De leerling schrijft een brief en een opstel. De opdrachten worden vormgegeven zoals in het Cambridge Advanced examen.	TW2	100 min	Ja	Cijfer 1-10	Nee

			Bij deze toets zijn geen hulpmiddelen toegestaan.					
5H	ENTL7	B: Kijk-/luister-vaardigheid	CITO Kijk-/Luistervaardigheid Bij deze toets zijn geen hulpmiddelen toegestaan.	22 jan. 2020	60 min	Ja (na TW3)	Cijfer 1-10	Nee
5H	ENTL8	E1: Literatuur	Short-storyportfolio De leerling leest drie door de docent geselecteerde korte verhalen en maakt hierbij opdrachten die samen een leesportfolio vormen. Een vast onderdeel hiervan is een <i>word grid</i> waarin de leerling moeilijke woorden verwerkt. Dit leesportfolio moet op de computer gemaakt worden, en via SOMtoday ingeleverd worden.	Periode 2		Nee	Cijfer 1-10	Nee
5H	ENTL9	C1: Gespreks-vaardigheid	Mondeling examen De mondelingen worden in tweetallen afgenomen. De tijdsduur van het mondeling is 20 minuten (indien de vorming van een drietal nodig is, wordt dit 30 minuten). De leerling vergelijkt tijdens het mondeling individueel foto's die ter plekke door de docent aangeleverd worden aan de hand van een leidende vraag. Daarna voert de leerling met zijn partner(s) een discussie aan de hand van een artikel en/of een podcast. Minimaal twee weken voor aanvang van het mondeling dient het tweetal drie artikelen (waarvan maximaal één podcast) te kiezen die door de docent goedgekeurd moeten worden. Indien er geen artikelen en/of een	TW3	In tweetallen: 20 min	Nee	Cijfer 1-10	Nee

			<p>podcast aangeleverd worden, worden deze door de docent aangereikt.</p> <p>Tijdens het mondeling zijn geen hulpmiddelen toegestaan.</p>					
--	--	--	---	--	--	--	--	--

B Praktische opdrachten

Geen

C Handelingsdelen

Geen

D Cijferbepaling

Het schoolexamencijfer wordt berekend volgens de formule:

$$\underline{1 \times \text{ENTL1} + 1 \times \text{ENTL2} + 1 \times \text{ENTL3} + 1 \times \text{ENTL4} + 1 \times \text{ENTL5} + 3 \times \text{ENTL6} + 2 \times \text{ENTL7} + 1 \times \text{ENTL8} + 2 \times \text{ENTL9}}$$

Algemeen

Domein A: Leesvaardigheid

Domein B: Kijk- en luistervaardigheid

Domein C: Spreekvaardigheid

C1: Gespreksvaardigheid

C2: Spreekvaardigheid

Domein D: Schrijfvaardigheid

Domein E: Literatuur

E1: Literaire ontwikkeling

E2: Literaire begrippen (alleen vwo)

E3: Literatuurgeschiedenis (alleen vwo)

- In 4 havo is er sprake van zowel een voortgangsdossier als schoolexamens.
- In 5 havo zijn er alleen schoolexamens.
- Het overschrijden van een deadline wordt als een onregelmatigheid gezien (zie artikel 6 examenreglement voor de gevolgen).
- Het plegen van plagiaat (kopiëren van internet dan wel van andere leerlingen) wordt als een onregelmatigheid gezien (zie artikel 6 examenreglement voor de gevolgen).

A Toetsing

Reglementering

- De toetsing vindt plaats in 4 en 5 havo.
- Vaardigheidstoetsen zijn schriftelijk m.u.v. de presentatie en het mondeling.
- De leesportfolio's dienen zowel op papier als digitaal via SOMtoday ingeleverd te worden.

Schema toetsen

Leerjaar	Toets	Domein	Inhoud	Toetsmoment	Tijdsduur	Herkansbaar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
4H	ENTL1	E1: Literatuur D2: Schrijfvaardigheid	Leesportfolio 1 De leerling leest een door de docent geselecteerde roman en maakt hierbij opdrachten die samen een leesportfolio vormen. Een vast onderdeel hiervan is een <i>word grid</i> waarin de leerling moeilijke woorden verwerkt. Dit leesportfolio moet op de computer gemaakt worden, en via SOMtoday ingeleverd worden.	Periode 2		Nee	Cijfer 1-10	Nee
4H	ENTL2	B: Kijk-/luistervaardigheid	CITO Kijk-/Luistervaardigheid Bij deze toets zijn geen hulpmiddelen toegestaan.	TW3	60 min.	Ja	Cijfer 1-10	Nee
4H	ENTL3	C2: Spreekvaardigheid	PechaKucha-presentatie De leerling houdt individueel voor de klas een PechaKucha-presentatie (20 dia's x 20 seconden) over een historische gebeurtenis in een land waar Engels de officiële taal (of: een van de officiële talen) is. De docent keurt het onderwerp vooraf goed. Bij de presentatie mag een spiekbriefje met maximaal 20 steekwoorden gebruikt worden.	Periode 3	Individueel: 6:40 min.	Nee	Cijfer 1-10	Nee

5H	ENTL4	A: Lees-vaardigheid	Leesvaardigheid: examenteksten Bij deze toets is het gebruik van een woordenboek (EN-NL) toegestaan. De leerling neemt dit zelf mee.	TW 1	100 min.	Ja	Cijfer 1-10	Nee
5H	ENTL5	E1: Literatuur D2: Schrijf-vaardigheid	Leesportfolio 2 De leerling leest een door de docent geselecteerde roman en maken hierbij opdrachten die samen een leesportfolio vormen. Een vast onderdeel hiervan is een <i>word grid</i> waarin de leerling moeilijke woorden verwerkt. Dit leesportfolio moet op de computer gemaakt worden, en via SOMtoday ingeleverd worden.	Periode 1		Nee	Cijfer 1-10	Nee
5H	ENTL6	D1: Schrijf-vaardigheid	Schrijfvaardigheidsofdracht De leerling schrijft een brief en een opstel. De opdrachten worden vormgegeven zoals in het Cambridge Advanced examen. Bij deze toets zijn geen hulpmiddelen toegestaan.	TW2	100 min.	Ja	Cijfer 1-10	Nee
5H	ENTL7	B: Kijk-/luister-vaardigheid	CITO Kijk-/Luister-vaardigheid Bij deze toets zijn geen hulpmiddelen toegestaan.	22 jan. 2020	60 min.	Ja (na TW3)	Cijfer 1-10	Nee
5H	ENTL8	E1: Literatuur	Short-storyportfolio De leerling leest drie door de docent geselecteerde korte verhalen en maakt hierbij opdrachten die samen een leesportfolio vormen. Een vast onderdeel hiervan is een <i>word grid</i> waarin de leerling moeilijke woorden verwerkt. Dit leesportfolio moet op de computer gemaakt worden, en via SOMtoday ingeleverd worden.	Periode 2		Nee	Cijfer 1-10	Nee
5H	ENTL9	C1: Gespreks-vaardigheid	De leerling vergelijkt tijdens het mondeling individueel foto's die ter plekke door de docent aangeleverd worden aan de hand van een leidende vraag. Daarna voert de leerling met zijn partner(s)	TW3	In tweetallen 20 min.	Nee	Cijfer 1-10	Nee

			<p>een discussie aan de hand van een artikel en/of een podcast.</p> <p>Minimaal twee weken voor aanvang van het mondeling dient het tweetal drie artikelen (waarvan maximaal één podcast) te kiezen die door de docent goedgekeurd moeten worden. Indien er geen artikelen en/of een podcast aangeleverd worden, worden deze door de docent aangereikt.</p> <p>Tijdens het mondeling zijn geen hulpmiddelen toegestaan.</p>					
--	--	--	---	--	--	--	--	--

B Praktische opdrachten

Geen

C Handelingsdelen

Geen

D Cijferbepaling

Het schoolexamencijfer wordt berekend volgens de formule:

$$\underline{1 \times \text{ENTL1} + 1 \times \text{ENTL2} + 1 \times \text{ENTL3} + 1 \times \text{ENTL4} + 1 \times \text{ENTL5} + 3 \times \text{ENTL6} + 2 \times \text{ENTL7} + 1 \times \text{ENTL8} + 2 \times \text{ENTL9}}$$

Algemeen

Het examen Frans bestaat uit het schoolexamen (SE) en het centraal schriftelijke examen (CSE).

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

- Domein A Leesvaardigheid
- Domein B Kijk- en luistervaardigheid
- Domein C Spreek- en gespreksvaardigheid
- Domein D Schrijfvaardigheid
- Domein E Literatuur

A Toetsing

Reglementering

Toetsen

Leesvaardigheid wordt getoetst eind klas 4 HAVO en tijdens het CSE.

Luistervaardigheid wordt getoetst door middel van de Cito Kijk- luistertoets eind 4H en de Cito Kijk- en luistertoets 5H.

Spreek- en gespreksvaardigheid wordt getoetst door middel van een mondeling tentamen over diverse onderwerpen in klas 5.

Schrijfvaardigheid wordt getoetst door middel van een schrijfofdracht voor een persoonlijke brief c.q. een ingezonden stuk in klas 5.

Literatuur bestaat uit het zelfstandig lezen van een of meer literaire werken en/of films en het maken van verdiepingsopdrachten. Het eerste boek en/of film is onderdeel van het SE schrijfvaardigheid (persoonlijke brief c.q. ingezonden stuk) en twee literaire werken (eventueel i.c.m. een film) met verdiepingsopdrachten is onderdeel van het SE letterkunde in klas 5.

Lesmateriaal

Ter voorbereiding op het examen wordt gebruik gemaakt van een of meer literaire werken en/of films. Aanvullend materiaal krijgen de kandidaten via de docent uitgereikt. Ook moeten de kandidaten zelf materiaal opzoeken.

Weging

Van de toetsen bepalen luistervaardigheid, spreekvaardigheid, schrijfvaardigheid en literatuur het cijfer van het SE. Het eindcijfer voor het SE bepaalt de helft van het examencijfer.

De andere helft wordt bepaald door het cijfer van het Centraal Schriftelijke Examen (leesvaardigheid).

Algemeen

Het overschrijden van een deadline wordt als een onregelmatigheid gezien (zie artikel 6 examenreglement voor de gevolgen). In de studiewijzer wordt de datum aangegeven. Het letterlijk overnemen van antwoorden/teksten van internet of een ander social media wordt ook als een onregelmatigheid gezien en als onvoldoende beschouwd.

Schema toetsen

	Toets	Domein	Inhoud	Toets-moment	Tijds-duur	Herkans-baar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
4H	FATL1	B	Luistervaardigheid CITO kijk- en luistertoets eindniveau 4H. Deze wordt aan het einde van het schooljaar tijdens de SE week of in de les afgenomen.	Juni	100 min.	Nee	Cijfer 1 - 10	Nee
4H	FATL2	A	Leesvaardigheid ERK niveau B1 Deze toets wordt aan het einde van het schooljaar tijdens de SE week afgenomen. De leerlingen mogen gebruik maken van een woordenboek Frans-Nederlands. Deze moet de leerling zelf meenemen.	Juni	100 min.	Nee	Cijfer 1 - 10	Nee
5H	FATL3	D	Schrijfvaardigheid De schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid wordt getoetst d.m.v. het schrijven van een persoonlijke brief c.q. ingezonden stuk. Hierbij wordt gelet op correct gebruik van idioom waarin de boodschap duidelijk overkomt.	TW1	100 min.	Ja	Cijfer 1 - 10	Nee

			Het thema van deze brief sluit aan bij het literaire werk/film dat behandeld wordt tijdens de les. De brief wordt geschreven op de computer waarbij gebruik mag worden gemaakt van de Franse spellingscontrole en een woordenboek Nederlands – Frans. Deze neemt de leerling zelf mee.					
5H	FATL4	B	CITO kijk- en luistertoets	TW2	100 min.	Nee	Cijfer 1 - 10	Nee
5H	FATL5	C	Gespreksvaardigheid Het mondeling schoolexamen bestaat uit drie onderdelen: 1. Het geven van een presentatie n.a.v. een project. 2. Het omschrijven van woorden en/of zinnen. 3. Een gesprekje over een artikel naar keuze, welke door de docent moeten zijn goedgekeurd. Tijdens het mondeling schoolexamen mogen er geen aantekeningen of artikelen worden meegenomen. Uiterlijk twee weken voor dit SE moet elke leerling het artikel bij de docent inleveren. De docent noteert dit in Somtoday.	TW2	15 min.	Nee	Cijfer 1 - 10	Nee
5H	FATL6	E	Letterkunde Schriftelijk tentamen over twee gelezen literaire werken eventueel i.c.m. een film. De leerlingen lezen de literaire werken zelfstandig en maken verdiepingsopdrachten. De leerlingen mogen geen aantekeningen meenemen.	TW3	100 min.	Nee	Cijfer 1 - 10	Nee

B Praktische opdrachten

Geen

C Handelingsdelen

Geen

D Cijferbepaling

Het schoolexamencijfer wordt berekend volgens de formule:

$$\frac{2 \times \text{FATL1} + 2 \times \text{FATL2} + 4 \times \text{FATL3} + 4 \times \text{FATL4} + 4 \times \text{FATL5} + 4 \times \text{FATL6}}{20}$$

Algemeen

- Het examendossier geschiedenis bevat schoolexamens die in 5 havo worden afgenomen.
- In 4 havo is er alleen een voortgangsdossier.
- In 5 havo zijn er uitsluitend schoolexamens en worden alle beoordelingen in het examendossier opgenomen.

Domein A: Historisch besef
Domein B: Oriëntatiekennis
Domein C: Thema's
Domein D: Geschiedenis van de rechtsstaat en van de parlementaire democratie
Domein E: Oriëntatie op studie en beroep

A Toetsing

Reglementering

- De toetsing vindt plaats in 5 havo en bestaat uit drie schriftelijke toetsen met open en/of gesloten vragen.
- Tijdens het maken van de schriftelijke toetsen zijn geen hulpmiddelen toegestaan anders dan schrijfgerei.

Schema toetsen

Leerjaar	Toets	Domein	Inhoud	Toets-moment	Tijds-duur	Herkans-baar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
5H	GES1	A, B	Historische context 'De Republiek' en de tijdvakken 1-6	TW1	100 min.	Ja	Cijfer 1 - 10	Nee
5H	GES2	A, B	Historische context 'Duitsland' en de tijdvakken 1-9	TW2	100 min.	Ja	Cijfer 1 - 10	Nee
5H	GES3	A, B	Historische context 'De Koude Oorlog' en de tijdvakken 1-10	TW3	100 min.	Ja	Cijfer 1-10	Nee

B Praktische opdrachten

Geen

C Handelingsdelen

Schema handelingsdelen

Leerjaar	HD	Domein	Onderwerp	Afname-moment	Tijds-duur	Herkans-baar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
4H	-	C, D	Keuzethema's Staatsinrichting	Gedurende het jaar	-	n.v.t.	O/V (moet voldoende afgerond zijn)	Nee
5H	-	E	Oriëntatie op studie en beroep	Gedurende het jaar	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	Nee

Voor een beschrijving van de domeinen: zie de syllabus op www.eindexamen.nl of onderaan dit pta.

D Cijferbepaling

Het schoolexamencijfer wordt berekend volgens de formule:

$$\frac{\text{GES1} + \text{GES2} + \text{GES3}}{3}$$

Examenprogramma geschiedenis havo

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A Historisch besef

Domein B Oriëntatiekennis

Domein C Thema's

Domein D Geschiedenis van de rechtsstaat en van de parlementaire democratie

Domein E Oriëntatie op studie en beroep.

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op de domeinen A en B, de tijdvakken 5 t/m 10.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op domein A, domein B de tijdvakken 1 t/m 4 en:

- de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A: Historisch besef

1. De kandidaat kan:
 - gebeurtenissen uit zijn eigen leven alsmede verschijnselen, gebeurtenissen en personen uit de geschiedenis met behulp van een tijdbalk of een andere vorm van chronologische schematisering ordenen en daarbij de volgende aanduidingen van tijd en tijdsindeling gebruiken: jaren, eeuwen, tijdvakken, perioden en jaartellingen;
 - met gebruik van voorbeelden uit de perioden- en tijdvakkenindeling van eindterm 2, de westers-christelijke jaartelling en een ander voorbeeld van een jaartelling of periodisering uitleggen dat chronologische indelingen interpretatief van aard zijn.
2. De kandidaat kan de volgende tijdvakken met bijbehorende tijdsgrenzen in chronologische volgorde noemen en als referentiekader gebruiken:
 - tijdvak 1: van jagers en boeren (– 3000 voor Christus) / Prehistorie;
 - tijdvak 2: tijd van Grieken en Romeinen (3000 voor Christus–500 na Christus) / Oudheid;
 - tijdvak 3: tijd van monniken en ridders (500–1000) / vroege Middeleeuwen;

- tijdvak 4: tijd van steden en staten (1000–1500) / hoge en late Middeleeuwen;
 - tijdvak 5: tijd van ontdekkers en hervormers (1500–1600) / Renaissancetijd / 16^e eeuw;
 - tijdvak 6: tijd van regenten en vorsten (1600–1700) / Gouden Eeuw / 17^e eeuw;
 - tijdvak 7: tijd van pruiken en revoluties (1700–1800) / eeuw van de Verlichting/ 18^e eeuw;
 - tijdvak 8: tijd van burgers en stoommachines (1800–1900) / industrialisatietijd / 19^e eeuw;
 - tijdvak 9: tijd van de wereldoorlogen (1900–1950) / eerste helft 20^e eeuw;
 - tijdvak 10: tijd van televisie en computer (vanaf 1950) / tweede helft 20^e eeuw.
3. De kandidaat kan:
- de tijdvakken van eindterm 2 plaatsen in de periodes Prehistorie, Oudheid, Middeleeuwen, Vroegmoderne Tijd en Moderne Tijd;
 - uitleggen dat de indeling in perioden en tijdvakken een westers perspectief op de geschiedenis vertegenwoordigt en wat de beperkingen en bezwaren daarvan kunnen zijn.
4. De kandidaat kan:
- in historische processen de samenhang tussen veranderingen en continuïteit beschrijven;
 - de betekenis van historische gebeurtenissen, verschijnselen en ontwikkelingen voor het heden aangeven;
5. De kandidaat kan:
- een vraag formuleren;
 - voor een vraag bruikbaar bronnenmateriaal verwerven en gegevens eruit selecteren.
6. De kandidaat kan:
- in het kader van een historische vraagstelling verklaringen geven voor historische gebeurtenissen, verschijnselen en ontwikkelingen;
 - onderscheid maken tussen verschillende soorten oorzaken en gevolgen.
7. De kandidaat kan bij het geven van oordelen over het verleden rekening houden met:
- het onderscheid tussen feiten en meningen;
 - tijd- en plaatsgebondenheid van interpretaties en oordelen afkomstig van personen uit het verleden en afkomstig van hedendaagse personen, onder wie hij zelf;
 - de rol van waardepatronen in heden en verleden;
 - het ondersteunen van uitspraken met behulp van argumenten.

Domein B: Oriëntatiekennis

8. De kandidaat kan voor elk van de tien tijdvakken die genoemd zijn in eindterm 2:
- de kenmerkende aspecten voor ieder tijdvak noemen;
 - bij elk kenmerkend aspect van een tijdvak een passend voorbeeld geven van een gebeurtenis, ontwikkeling, verschijnsel of handeling dan wel gedachtegang van een persoon en dit voorbeeld gebruiken om het betreffende aspect te verduidelijken;
 - uitleggen hoe kennis van het betreffende tijdvak de oriëntatie op de hedendaagse werkelijkheid beïnvloedt;

Voor tijdvak 1 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

- de levenswijze van jagers-verzamelaars;
- het ontstaan van landbouw en landbouwsamenlevingen;
- het ontstaan van de eerste stedelijke gemeenschappen.

Voor tijdvak 2 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

- de ontwikkeling van wetenschappelijk denken en het denken over burgerschap en politiek in de Griekse stadstaat;
- de klassieke vormentaal van de Grieks-Romeinse cultuur;
- de groei van het Romeinse imperium waardoor de Grieks-Romeinse cultuur zich in Europa verspreidde;
- de confrontatie tussen de Grieks-Romeinse cultuur en de Germaanse cultuur van Noordwest-Europa;
- de ontwikkeling van het jodendom en het christendom als de eerste monotheïstische godsdiensten.

Voor tijdvak 3 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

- de verspreiding van het christendom in geheel Europa;
- het ontstaan en de verspreiding van de islam;
- de vrijwel volledige vervanging in West-Europa van de agrarisch-urbane cultuur door een zelfvoorzienende agrarische cultuur, georganiseerd via hofstelsel en horigheid;
- het ontstaan van feodale verhoudingen in het bestuur.

Voor tijdvak 4 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

- de opkomst van handel en ambacht die de basis legde voor het herleven van een agrarisch-urbane samenleving;
- de opkomst van de stedelijke burgerij en de toenemende zelfstandigheid van steden;
- het conflict in de christelijke wereld over de vraag of de wereldlijke dan wel de geestelijke macht het primaat behoorde te hebben;
- de expansie van de christelijke wereld naar buiten toe, onder andere in de vorm van de kruistochten;
- het begin van staatsvorming en centralisatie.

Voor tijdvak 5 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

- het begin van de Europese overzeese expansie;
- het veranderende mens- en wereldbeeld van de renaissance en het begin van een nieuwe wetenschappelijke belangstelling;
- de hernieuwde oriëntatie op het erfgoed van de klassieke Oudheid;
- de protestantse reformatie die splitsing van de christelijke kerk in West-Europa tot gevolg had;
- het conflict in de Nederlanden dat resulteerde in de stichting van een Nederlandse staat.

Voor tijdvak 6 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

- het streven van vorsten naar absolute macht;
- de bijzondere plaats in staatkundig opzicht en de bloei in economisch en cultureel opzicht van de Nederlandse Republiek;
- wereldwijde handelscontacten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie;
- de wetenschappelijke revolutie.

Voor tijdvak 7 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

- rationeel optimisme en ‘verlicht denken’ dat werd toegepast op alle terreinen van de samenleving: godsdienst, politiek, economie en sociale verhoudingen;
- voortbestaan van het ancien régime met pogingen om het vorstelijk bestuur op eigentijdse verlichte wijze vorm te geven (verlicht absolutisme);
- uitbouw van de Europese overheersing, met name in de vorm van plantagekoloniën en de daarmee verbonden transatlantische slavenhandel, en de opkomst van het abolitionisme;
- de democratische revoluties in westerse landen met als gevolg discussies over grondwetten, grondrechten en staatsburgerschap.

Voor tijdvak 8 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

- de industriële revolutie die in de westerse wereld de basis legde voor een industriële samenleving;
- discussies over de ‘sociale kwestie’;
- de moderne vorm van imperialisme die verband hield met de industrialisatie;
- de opkomst van emancipatiebewegingen;
- voortschrijdende democratisering, met deelname van steeds meer mannen en vrouwen aan het politieke proces;
- de opkomst van politiek-maatschappelijke stromingen: liberalisme, nationalisme, socialisme, confessionalisme en feminisme.

Voor tijdvak 9 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

- de rol van moderne propaganda- en communicatiemiddelen en vormen van massaorganisatie;
- het in praktijk brengen van de totalitaire ideologieën communisme en fascisme/nationaalsocialisme;
- de crisis van het wereldkapitalisme;
- het voeren van twee wereldoorlogen;
- racisme en discriminatie die leidden tot genocide, in het bijzonder op de joden;
- de Duitse bezetting van Nederland;
- verwoestingen op niet eerder vertoonde schaal door massavernietigingswapens en de betrokkenheid van de burgerbevolking bij oorlogvoering;
- vormen van verzet tegen het West-Europese imperialisme.

Voor tijdvak 10 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

- de verdeling van de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en de daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog;
- de dekolonisatie die een eind maakte aan de westerse hegemonie in de wereld;
- de eenwording van Europa;
- de toenemende westerse welvaart die vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw aanleiding gaf tot ingrijpende sociaal-culturele veranderingsprocessen;
- de ontwikkeling van pluriforme en multiculturele samenlevingen.

Domein C: Thema's

9. De kandidaat kan:

- aan de hand twee nader omschreven concrete thema's met gebruikmaking van de eindtermen uit domein A een beargumenteerd antwoord geven op inhoudelijke vragen over het betreffende thema;
- op grond van situaties in de verschillende tijdvakken ontwikkelingen op langere termijn beschrijven.

Domein D: Geschiedenis van de rechtsstaat en van de parlementaire democratie

10. De kandidaat kan:

- verband leggen tussen het ontstaan van vrijheidsrechten en politieke rechten in bepaalde historische tijdvakken en kenmerkende aspecten van die tijdvakken;
- uitleggen onder invloed van welke factoren de rechtsstaat zich in Nederland heeft ontwikkeld en welke actoren erbij betrokken waren;
- uitleggen onder invloed van welke factoren de parlementaire democratie zich in Nederland heeft ontwikkeld sinds 1795;
- de ontstaansgeschiedenis van de belangrijkste politieke stromingen en partijen weergeven sinds 1848.

Domein E: Oriëntatie op studie en beroep

1. Toetsing vakonderdeel Kunst Algemeen

Algemeen

- Het examendossier kunst algemeen bevat schoolexamens en handelingsdelen die in 4 havo en 5 havo worden afgenomen.
- In 4 havo en 5 havo is er een examendossier. De schoolexamens worden zowel in het examendossier als in het voortgangsdossier opgenomen.
- Er is geen vrijstelling bij doubleren.

A Toetsing

Reglementering

- De toetsing vindt plaats in 4 havo en 5 havo en bestaat uit 6 toetsen met open en/of gesloten vragen.
- De toetsing vindt plaats doormiddel van het gebruik van een computer waarop de toets zichtbaar is en de antwoorden schriftelijk worden afgenomen.

Schema toetsen

Leerjaar	Toets	Domein	Inhoud	Toets-moment	Tijds-duur	Herkans-baar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
4 H	KUA1	A Vaardigheden B Invalshoeken C Onderwerpen	- A1, A2, A3, A4 -Subdomein B1, B2, B3 - C5 de cultuur van het moderne in de eerste helft van de twintigste eeuw	Periode 1	50 min.	Ja	Cijfer 1 – 10	Nee

4 H	KUA2	A Vaardigheden B Invalshoeken C Onderwerpen	- A1, A2, A3, A4 -Subdomein B1 tot en met B6 -C5 de cultuur van het moderne in de eerste helft van de twintigste eeuw	TW1 Periode 2	50 min.	Ja	Cijfer 1 – 10	Nee
4 H	KUA3	A Vaardigheden B Invalshoeken C Onderwerpen	- A1, A2, A3, A4 -Subdomein B1, B2, B4, B5 -C6: de massacultuur vanaf 1950	TW2 Periode 3	50 min.	Ja	Cijfer 1 – 10	Nee
4 H	KUA4	A Vaardigheden B Invalshoeken C Onderwerpen	- A1, A2, A3, A4 -Subdomein B1, B2, B3, B4, B6 -C6: de massacultuur vanaf 1950	TW 3 Periode 4	50 min.	Ja	Cijfer 1 – 10	Nee
5 H	KUA5	A Vaardigheden B Invalshoeken C Onderwerpen	- A1, A2, A3, A4 - Subdomein B1 tot en met B6 - C3: de burgerlijke cultuur van Nederland in de zeventiende eeuw	TW 1 Periode 1	50 min.	Ja	Cijfer 1 – 10	Nee
5 H	KUA6	A Vaardigheden B Invalshoeken C Onderwerpen	- A1, A2, A3, A4 - Subdomein B1 tot en met B6 C3: de burgerlijke cultuur van Nederland in de zeventiende eeuw C5: de cultuur van het moderne in de eerste helft van de twintigste eeuw C6: de massacultuur vanaf 1950	TW 3 Periode 3	100 min.	Ja	Cijfer 1 – 10	Nee

B Praktische opdrachten

Reglementering

- De praktische opdrachten zijn gericht op ontwikkeling en toetsing van de algemene en vakspecifieke vaardigheden die zijn omschreven in de eindtermen voor de 2de fase.
- De opdracht, eisen en beoordelingscriteria indien nodig aangepast, worden voor het begin van de uitvoering van de betreffende praktische opdracht uitgedeeld.

Schema praktische opdrachten

Leerjaar	PO's	Onderwerp	Afname- moment	Tijdsduur	Herkansbaar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
4H	POKUA1	Analyse opdracht vanuit Vaardigheden A1, A2, A3 & A4 toepassen vanuit Onderwerp C5 de cultuur van het moderne in de eerste helft van de twintigste eeuw	Periode 1 en 2	20	Nee	Cijfer 1 – 10	Nee
4H	POKUA2	Analyse opdracht vanuit Vaardigheden A1, A2, A3 & A4 toepassen vanuit Onderwerp C6: de massacultuur vanaf 1950	Periode 3 en 4	20	Nee	Cijfer 1 – 10	Nee
5H	POKUA3	Analyse opdracht vanuit Vaardigheden A1, A2, A3 & A4 toepassen vanuit Onderwerpen C3: de burgerlijke cultuur van Nederland in de zeventiende eeuw C5: de cultuur van het moderne in de eerste helft van de twintigste eeuw Onderwerp C6: de massacultuur vanaf 1950	Periode 3	30	Nee	Cijfer 1 – 10	Nee

C Handelingsdelen

Geen

D Cijferbepaling

Het schoolexamencijfer wordt berekend volgens de formule:

$$\underline{7 \times KUA1 + 7 \times KUA2 + 7 \times KUA3 + 7 \times KUA4 + 7 \times KUA5 + 7 \times KUA6 + 6 \times POKUA1 + 6 \times POKUA2 + 6 \times POKUA3}$$

60

Het cijfer KUA(SE) wordt afgerond op één decimaal.

Examenprogramma Kunst Algemeen havo

Kunst algemeen is theorievak gekoppeld aan de kunstvakken:

- Kunst beeldend
- Kunst drama
- Kunst muziek
- Kunst dans

De bovengenoemde kunstvakken hebben alle vier hetzelfde centraal examen met de naam kunst (algemeen).

Domein A: Vaardigheden

De kandidaat kan:

A1: de belangrijkste termen en begrippen hanteren uit de kunstdisciplines beeldende vormgeving, dans, drama en muziek die voorwaardelijk zijn voor adequate receptie en reflectie, en noodzakelijk voor begrip van verbanden tussen kunst en cultuur.

A2: informatie over kunst en cultuur herkennen, benoemen en toepassen om verbanden aan te geven.

A3: bij het reflecteren bronnenmateriaal op een adequate wijze hanteren.

A4: overeenkomsten en verschillen noemen en beargumenteren met betrekking tot het beschouwingsapparaat bij de vier kunstdisciplines.

Domein B: Invalshoeken voor reflectie

Subdomein B1: Kunst en religie, levensbeschouwing .

De kandidaat kan aangeven met welke visies, doelen, middelen en inhouden de kunsten religieuze en/of levensbeschouwelijke uitgangspunten vertolken.

Subdomein B2: Kunst en esthetica.

De kandidaat kan aangeven welke ideeën over schoonheid in kunst en kunstwaardering een rol spelen.

Subdomein B3: Kunstenaar en opdrachtgever; politieke en economische macht.

De kandidaat kan aangeven welke invloed opdrachtgevers en politieke ideeën hebben op de rol en de inhoud van kunst en op de positie van de kunstenaar.

Subdomein B4: Kunst en vermaak.

De kandidaat kan aangeven hoe vorm en inhoud bepaald worden door de vermaaksfuncties van kunst in relatie tot het daarbij betrokken publiek.

Subdomein B5: Kunst, wetenschap en techniek.

De kandidaat kan aangeven hoe kunst en wetenschap/techniek op elkaar inwerken.

Subdomein B6: Kunst intercultureel.

De kandidaat kan aangeven hoe Westerse en niet-Westerse kunst en cultuur elkaar wederzijds beïnvloeden.

Domein C: Onderwerpen

De kandidaat kan de eindtermen van domein A en B toepassen op voorbeelden uit de volgende onderwerpen. Bij havo zijn uit domein C drie onderwerpen die betrekking hebben op het centraal examen.

Onderwerp C1: de cultuur van de kerk in de elfde tot en met veertiende eeuw

Onderwerp C2: de hofcultuur in de zestiende en zeventiende eeuw

Onderwerp C3: de burgerlijke cultuur van Nederland in de zeventiende eeuw

Onderwerp C4: de cultuur van Romantiek en realisme in de negentiende eeuw

Onderwerp C5: de cultuur van het moderne in de eerste helft van de twintigste eeuw

Onderwerp C6: de massacultuur vanaf 1950

2. Toetsing Vakonderdeel Kunst Drama

Algemeen:

Het examendossier kunst drama bevat schoolexamens die in 4 en 5 havo worden afgenomen.
In 4 en 5 havo zijn de toetsen en praktische opdrachten drama onderdeel van het schoolexamen.

Voor examendomeinen zie Kunst Algemeen.

Het vak drama bestaat uit een theoretisch en een praktisch gedeelte:

1. THEORIE

4 havo:

- Wat is theater? De eigenschappen, kenmerken en maatschappelijke invloed en hun historische context
- Termen en begrippen basisbegrippen theater/acteren
- Geschiedenis van theater

5 havo:

- geschiedenis theater
- actie TOMAAT / nieuwe theatervorm na 1970
- acteer stijlen en visies
- Stanislavsky, method acting
- termen en begrippenlijst theater / acteren

2. PRAKTISCHE OPDRACHTEN

4 en 5 havo:

- Het kennen van de basisbegrippen van de improvisatie
- Het kennen van 10 tips voor tekstbehandeling
- Individuele spelontwikkeling, stem, lichaam en beweging

A TOETSING

Schema toetsen 4 havo

Leerjaar	Toets	Inhoud	Toetsmoment	Tijdsduur	Herkansbaar	Beoordeling	Weging
4H	KUDR1	Theaterdialogoog schrijven	Periode 2	50 min	Ja	Cijfer 1-10	1
4H	KUDR2	Toets basisbegrippen en maatschappelijke context	Periode 3	50 min	Ja	Cijfer 1-10	2

Schema toetsen 5 havo

Leerjaar	Toets	Inhoud	Toetsmoment	Tijdsduur	Herkansbaar	Beoordeling	Weging
5H	KUDR5	Recensie schrijven toneelstuk	Periode 1	50 min	Ja	Cijfer 1-10	1
5H	KUDR6	Toets stromingen	Periode 2	50 min	Ja	Cijfer 1-10	2
5H	KUDR7	Theater monoloog spelen / Eindopdracht	Periode 2	50 min	Ja	Cijfer 1-10	1

B Praktische opdrachten

KUDR3 bestaat uit diverse praktische opdrachten:

- Autobiografie schrijven
- Improvisatie opdracht
- Personage spelen
- Impro 2, scènes maken a.h.v. Tableau
- Tekstbehandeling
- Impro 3, techniek

Schema praktische opdrachten 4 havo

Leerjaar	Toets	Inhoud	Toetsmoment	Herkansbaar	Beoordeling	Weging
4H	KUDR3	Diverse praktische opdrachten	Gedurende hele schooljaar	Nee	Cijfer 1-10	7
4H	KUDR4	Voorstelling	Periode 3	Nee	Cijfer 1-10	5

KUDR8 bestaat uit diverse praktische opdrachten:

- Autobiografie schrijven
- Improvisatie opdracht
- Personage + scènes
- Scènes maken
- Regie Opdracht

Schema praktische opdrachten 5 havo

Leerjaar	Toets	Inhoud	Toetsmoment	Herkansbaar	Beoordeling	Weging
5H	KUDR8	Diverse praktische opdrachten	Gedurende hele schooljaar	Nee	Cijfer 1-10	6
5H	KUDR9	Eigen voorstelling	Periode 2	Nee	Cijfer 1-10	4
5H	KUDR10	Eindopdracht eenakter / solo	Periode 2	Nee	Cijfer 1-10	4

C Handelingsdelen

4 havo:

- lezen en analyse van tenminste 1 scene
- lezen van tenminste 2 theaterstukken uit het wereldrepertoire

5 havo:

- lezen en analyse van tenminste 3 scenes
- lezen van tenminste 1 theaterstuk uit het wereldrepertoire
- kennismaking licht en geluid door bezoek theater

Eindterm handelingsdelen: 'naar behoren' (zo nodig na het uitvoeren van een aanvullende opdracht).

Spelregels

De drama-student moet tot het volgende bereid zijn:

- om je te kunnen verplaatsen in andere personages, man of vrouw en deze personages in beweging, stem en expressie na te bootsen.
- om tijdens de warming up oefeningen het lichaam vrij te kunnen bewegen, en te gebruiken als expressiemiddel. Daarvoor is gemakkelijke kleding en een onbedekt gezicht vereist.

- bij spel oefeningen hoort lichamelijk contact. Een speler moet een andere speler durven aan te raken, een hand geven, affiniteit durven en kunnen tonen. Spelen is samenwerken. Bijvoorbeeld, het afweren, wegduwen of omarmen van een andere speler.
- om door middel van spel allerlei onderwerpen bespreekbaar en speelbaar te maken. De student schuwt onderwerpen over politiek, maatschappij en seksualiteit niet.

D Cijferbepaling

Het schoolexamencijfer voor het vak onderdeel Kunst Drama wordt berekend volgens de formule

KUDR (SE) =

$$\frac{1 \times \text{KUDR1} + 2 \times \text{KUDR2} + 7 \times \text{KUDR3} + 5 \times \text{KUDR4} + 1 \times \text{KUDR5} + 2 \times \text{KUDR6} + 1 \times \text{KUDR7} + 6 \times \text{KUDR8} + 4 \times \text{KUDR9} + 4 \times \text{KUDR10}}{33}$$

Het cijfer KUDR(SE) wordt afgerond op één decimaal.

$$\text{Schoolexamen (SE) cijfer KUNST/DRAMA} = \frac{\text{KUA(SE)} + \text{KUDR(SE)}}{2}$$

3. Toetsing vakonderdeel Kunst Muziek

Algemeen

Het examendossier kunst muziek bevat schoolexamens die in 4 en 5 havo worden afgenomen.

Het vak staat in het teken van componeren en produceren van muziek. De kandidaten toetsen hun kennis van AMV zowel theoretisch als praktisch. Leerlingen maken aan de hand van productieopdrachten composities waarin kennis van de theorie is verwerkt. De theorie wordt naast deze productieopdrachten ook schriftelijk getoetst. Aan het eind van 5 havo is er een concert waarin leerlingen hun composities zullen uitvoeren met behulp van een professioneel orkest.

In 4 havo is er sprake van een voortgangsdossier en 3 schoolexamens.

In 5 havo is er een voortgangsdossier en 2 schoolexamens. De schoolexamens worden zowel in het examendossier als in het voortgangsdossier opgenomen.

A Toetsing

Reglementering

- De toetsing in 4 havo bestaat uit een theoretische toets over muziek theorie en een apart solfège gedeelte.
- In 5 havo een toets over stijlen en genres in de muziek (kunst-algemeen deel).

Schema toetsen

Leerjaar	Toets	Inhoud	Toets-moment	Tijdsduur	Herkansbaar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
4H	KUMU1	Theorie & Solfege		100 min.	Nee	Cijfer 1-10	Nee
5H	KUMU4	(SE2 kunst algemeen)	TW2	100 min.	Ja	Cijfer 1-10	Nee

Schriftelijke overhoring

Twee schriftelijke SE's KUMU 1 en 4.

B Praktische opdrachten

Reglementering

- De praktische opdracht wordt afgenomen in zowel 4 en 5 havo als in 4, 5 en 6 vwo. De beoordelingscriteria staan vermeld in de studiewijzer.
- De productie is verdeeld over 4 periodes in het vierde jaar en gelden zowel voor het voortgangsdossier als het examendossier. Deze presentatie zal plaats vinden in de aula van het Antoniuscollege.

Schema praktische opdrachten

Leerjaar	Toets	Inhoud	Toets-moment	Tijdsduur	Herkansbaar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
4H	KUMU2	Presentaties	Gedurende het jaar		Ja	Cijfer 1-10	Nee
4H	KUMU3	Composities	Periode 4		Ja	Cijfer 1-10	Nee
5H	KUMU5	Concert	Periode 4	25 min.	Nee	Cijfer 1-10	Nee

D Handelingsdelen

Geen

E Cijferbepaling

Het schoolexamencijfer voor het vakonderdeel Kunst Muziek wordt berekend volgens de formule:

$$\text{KUMU (SE)} = \frac{4 \times \text{KUMU1} + 3 \times \text{KUMU2} + 3 \times \text{KUMU3} + 4 \times \text{KUMU4} + 6 \times \text{KUMU5}}{20}$$

Het cijfer KUMU(SE) wordt afgerond op één decimaal.

$$\text{Schoolexamen(SE) cijfer KUNST/MUZIEK} = \frac{\text{KUA(SE)} + \text{KUMU(SE)}}{2}$$

4. Toetsing vakonderdeel Kunst Beeldend

Algemeen

- Het examendossier Kunst Beeldend bevat schoolexamens die in 4 en 5 havo worden afgenomen.
- Het vak staat in het teken van op procesmatige wijze komen tot 2D en/of 3D beeldend werk.
De kandidaten verwerken hun kennis van KUA én Kunst Beeldend zowel theoretisch als praktisch. Leerlingen maken aan de hand van Praktische opdrachten beeldend werk waarin een connectie met de theorie wordt gemaakt. De theorie wordt naast deze praktische opdrachten ook schriftelijk getoetst.
- In 4 havo is er sprake van 4 praktische opdrachten en 1 theoretische toets
- In 5 havo is er sprake van 2 praktische opdrachten waaronder de meesterproef en 1 theoretisch schoolexamen. Aan het eind van 5 havo is er een eindexamen-expositie waarin de leerlingen hun beeldend werk exposeren.

A. Toetsing

Reglementering

- De toetsing in 4 havo bestaat uit een theoretische toets over kunsttheorie Beeldend.
- In 5 havo een toets over stijlen en stromingen in de kunst gericht op de examenonderwerpen vanuit de methode 'Bespiegeling'.

Schema toetsen

Leerjaar	Toets	Inhoud	Toets-moment	Tijds-duur	Herkans-baar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
4H	KUBE1	Theorie Beeldend Begrippen, materialen en technieken	Periode 4	100	Nee	Cijfer 1-10	Nee
5H	KUBE3	SE2 kunst algemeen Stijlen en Stromingen	TW2	100	Ja	Cijfer 1-10	Nee

B. Praktische opdrachten

Reglementering

- De beeldende werken (a.d.h.v. praktische opdrachten) worden vanuit een thema opgebouwd. Deze praktische opdrachten worden afgenomen in zowel 4 als 5 havo. De beoordelingscriteria staan vermeld in de studiewijzer.
- Per periode worden de beeldende werken beoordeeld op:
 - Proces
 - Product (eindwerk 2D/3D)
- Alle cijfers worden verwerkt in het voortgangsdossier per periode. Per leerjaar wordt het eindcijfer van beeldende werken uit het voortgangsdossier verwerkt in het eindexamendossier van Kunst Beeldend.
- Het beeldend werken is verdeeld over 4 periodes in het 4^e en 5^e jaar en worden verwerkt in het voortgangsdossier. Per schooljaar wordt er een gemiddeld cijfer van de 4 periodes van het schooljaar verwerkt in het examendossier.
- De beoordeling van al het beeldend werk moet hieraan voorafgaand zijn ingeleverd en beoordeeld. De eindexamen expositie zal plaatsvinden op het D-plein van het Antoniuscollege

Schema praktische opdrachten

Leerjaar	PO	Onderwerp	Afname-moment	Tijds-duur	Herkans-baar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
4H	KUBE2	-proces -product/eindwerk 2D/3D	Periode 1-4		Ja	Cijfer 1-10	Nee
5H	KUBE4	-proces -product/eindwerk 2D/3D -Meesterproef	Periode 1 Periode 2-3		Nee	Cijfer 1-10	Nee

C Handelingsdelen

Geen

D Cijferbepaling

Het schoolexamencijfer voor het vakonderdeel Kunst Beeldend wordt berekend volgens de formule:

$$\text{KUBE (SE)} = \frac{4 \times \text{KUBE1} + 3 \times \text{KUBE2} + 3 \times \text{KUBE3} + 4 \times \text{KUBE4}}{14}$$

Het cijfer KUBE(SE) wordt afgerond op één decimaal.

$$\text{Schoolexamen(SE) cijfer KUNST/BEELDEND} = \frac{\text{KUA(SE)} + \text{KUBE(SE)}}{2}$$

1. Inleiding

Lichamelijke opvoeding heeft binnen de bovenbouw Havo en VWO een andere vorm gekregen dan in de onderbouw. Het PTA bevat een overzicht van de onderdelen die behandeld zullen worden, en welke eisen er aan je gesteld worden om het vak LO voldoende af te sluiten.

2. Werkwijze

Verplichte module:

- Je hebt met de hele klas les van je eigen docent L.O.
- De lessen:
 - de voorwaarden voor een voldoende beoordeling worden kenbaar gemaakt door de docent,
 - eventuele extra opdrachten worden aangegeven en
 - de wijze van afsluiten en beoordelen wordt aangegeven.
 - de wijze van lesgeven is afhankelijk van de inhoud van de module; klassikaal, in groepen, instructie d.m.v. lesbrieven, instructie door medeleerling, enz.

Keuze module:

- Als jullie klas parallel geroosterd is aan een klas uit de zelfde jaar laag kun je kiezen welke van de 2 activiteiten je gaat doen tijdens de module. Indien je klas niet parallel geroosterd is zal de docent hier invulling aan geven.
- De lessen zijn wat de werkwijze betreft gelijk aan een verplichte module.

Doordat we met het verplichte en keuzeprogramma vaker wisselen van docent en van lokaal is het belangrijk om de informatie hierover van de docent of via het informatiebord in de hal in de gaten te houden.

3. Rollen

Binnen de nieuwe eisen die gesteld zijn bij ons vak moet je ook verschillende rollen kunnen hanteren. Dit houdt in: coach, scheidsrechter, instructeur, etc. De docent zal minder als instructeur de lessen gaan leiden en de betrokkenheid van de leerling is meer gericht op het begeleiden, controleren, en stimuleren van de bewegingssituatie dan alleen op het bewegen zelf. De docent zal aangeven wat hij/zij van je verwacht. Als groep en individueel krijgen leerlingen meer de verantwoordelijkheid bewegingssituaties op gang te houden en te wijzigen waar nodig. Je kunt verwachten van de docent dat hij/zij niet alles voorkauwt en niet alles onder eigen supervisie zal uitvoeren.

4. Beoordeling, Evaluatie en Afsluiting

Voor alle leerlingen geldt de 'absentieregeling'; ook geblesseerde leerlingen dienen zich aan het begin van elke module te melden bij de docent L.O., er wordt dan een afspraak gemaakt over de invulling van de betreffende module. Bij onvoldoende aanwezigheid per module krijg je een vervangende opdracht. (De leerling is zelf verantwoordelijk voor het verkrijgen van, het afwickelen van en het inleveren van een vervangende opdracht. Dit is nadrukkelijk NIET de verantwoordelijkheid van de docent!) Verder worden de leerlingen per module beoordeeld met een voldoende, de betreffende module is dan "naar behoren" afgesloten. In elk ander geval komt de leerling terecht in de vervangende opdrachtenregeling.

De leerling wordt beoordeeld op de wijze van deelnemen aan de verschillende bewegingssituaties. De beoordeling geeft aan wat het niveau van de leerling is en hoe de leerling zijn of haar mogelijkheden heeft gebruikt. Bij aanvang van een module geeft de docent aan wat er van de leerling verwacht wordt voor een 'voldoende' beoordeling.

Voor elk module gelden algemene voorwaarden. Hieraan moet de leerling in elk geval voldoen. Daarnaast kunnen specifieke voorwaarden gesteld worden. Deze voorwaarden worden bij aanvang van een module kenbaar gemaakt door de docent L.O.

De algemene voorwaarden:

- 100% aanwezigheid is gewenst; echter 80 % actieve deelname aan alle lessen van het hele jaar, alsmede deelname aan de sportdag, is een vereiste.
- Op tijd in de les, 5 min na de 2de bel ben je omgekleed aanwezig in de gymzaal.
- deelname is overeenkomstig met de bewegingsmogelijkheden,
- uitvoeren van verbale en schriftelijke opdrachten van de docent,
- streven naar veilig en plezierig beter leren bewegen voor zichzelf, maar vooral voor anderen.
- Verplicht tenue: Schone zaalschoenen(dus niet buiten gedragen), sport broekje of trainingsbroek, T-shirt met korte of lange mouw, geen hoofdbedekking (een sporthoofddoek is een uitzondering), haar in een staartje, geen sieraden. (richtlijnen sporthoofddoek: strak om het hoofd zonder los zittende of wapperende stof, geen spelden of andere scherpe voorwerpen. Met klitte band vast, zodat het los kan als je ergens aan blijft haken.)
-

De docent stelt de modulebeoordeling als volgt samen:

- onvoldoende of voldoende voor het niveau,
- onvoldoende of voldoende voor attitude tijdens de les (zelfstandigheid, inzet, samenwerking)
- de beoordeling voor de inzet tellen dubbel,
- het gemiddelde bepaalt de beoordeling.

Algemeen

Het PTA natuurkunde bestaat uit toetsen, praktische opdrachten en handelingsdelen. De inhoud van de toetsen is gebaseerd op de methode Systematische Natuurkunde 8^e editie.

Domeinen

Domein A:	Vaardigheden
Domein B:	B1 Informatieoverdracht
	B2 Medische Beeldvorming
	B3 Optica
Domein C:	C1 Kracht en beweging
	C2 Energieomzettingen
Domein D:	D1 Eigenschappen van stoffen en materialen
	D1.6 Spanning en rek
Domein E:	E1 Zonnestelsel en heelal
Domein F:	
Domein G:	G1 Gebruik van elektriciteit
	G2 Technische automatisering

A Toetsing

Reglementering

- De toetsen zijn gebaseerd op de methode Systematische Natuurkunde, 8e editie.
- De toetsing vindt plaats in 5 havo en bestaat uit drie schriftelijke schoolexamantoetsen over gecombineerde hoofdstukken en twee schoolexamantoetsen over keuzeonderwerpen.
- Tijdens het maken van de schriftelijke toetsen zijn geen hulpmiddelen toegestaan anders dan schrijfgerei, een gewone (dus niet grafische) rekenmachine en het Binas tabellenboek.

Schema toetsen

Leerjaar	Toets	Domein	Inhoud	Toets-moment	Tijds-duur	Herkans-baar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
4H	geen							
5H	NAT1	A C1 C2 D1.6	H1 Algemene vaardigheden H2 Beweging H3 Krachten in evenwicht H4 Krachtwetten H8 Arbeid en energie	TW1	100 min.	Ja	Cijfer 1-10	Nee
5H	NAT2	C2 G1 B1 E1	H6 Elektrische systemen H8 Arbeid en energie H9 Trillingen en golven H10 Zonnestelsel en heelal	TW2	100 min.	Ja	Cijfer 1-10	Nee
5H	NAT3	D1 (muv D1.6) G1 B1 B2	H5 Stofeigenschappen H6 Elektrische systemen H9 Trillingen en golven H11 Medische beeldvorming	TW3	100 min.	Ja	Cijfer 1-10	Nee
5H	NAT4	B3	Katern D – Optica*	P1	50 min.	Nee	Cijfer 1-10	Nee
5H	NAT5	G2	Katern A – Automatisering*	P2	50 min.	Nee	Cijfer 1-10	Nee

**beperkte keuze: uit vier subdomeinen moeten er twee gekozen worden*

B Praktische opdrachten

Reglementering

- De praktische opdrachten worden uitgevoerd in 5 havo. De beoordelingscriteria staan vermeld in de opdracht.
- Praktische opdrachten zijn groepswerk en worden in de regel in tweetallen of drietallen uitgevoerd. De beoordeling is individueel en op basis van in een vooraf overlegde rubrics gespecificeerde criteria.

Schema praktische opdrachten

Leerjaar	PO	Domein	Onderwerp	Afname-moment	Tijds-duur	Herkans-baar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
5H	NAT6	B3	Optica: lenzenformule en beeldvorming	P1	100 min.	Nee	Cijfer 1-10	Nee
5H	NAT7	G2	Automatische systemen ontwerpen	P2	100 min.	Nee	Cijfer 1-10	Nee

C Handelingsdelen

Reglementering

- De handelingsdelen wordt afgenomen in 4 en 5 havo. De beoordelingscriteria staan vermeld in de opdrachten.
- Bij een onvoldoende voor het handelingsdeel krijgt de leerling de opdracht het handelingsdeel te verbeteren tot het minstens met een voldoende is beoordeeld.
- Het handelingsdeel bestaat uit een reeks voorgeschreven praktische opdrachten die qua voorbereiding, uitvoering en uitwerking aan in de opdracht voorgeschreven normen moeten voldoen.
- De praktische opdrachten binnen de handelingsdelen kunnen als groepswork worden uitgevoerd, maar de criteria waaraan moet worden voldaan worden per persoon beoordeeld.

Schema handelingsdelen

Leerjaar	HD	Onderwerp	Afname-moment	Tijds-duur	Herkans-baar	Beoor-deling	Vrijstelling bij doubleren
4H	NAT8	-meetonzekerheden bij dichtheidsmeting (Domein A) -x,t- en v,t-diagrammen met LabQuest (domein C1 Kracht en beweging) -drie krachten in evenwicht tekenen (domein C1 Kracht en beweging) -simulatie momentenwet (domein C1 Kracht en beweging) -soortelijke warmte bepalen (domein D1 Eigenschappen van stoffen en materialen) - Elektrische systemen: sensoren, elektronische componenten, complexe schakelingen (Domein G1)	Gedurende het schooljaar	n.v.t.	Verbeteren tot voldoende	O/V/G	Nee

5H	NAT9	-bepalen wrijvingsenergie bij valbeweging (domein C2 Energieoverdrachten) -applet lopende golven (domein B1 Informatieoverdracht) -applet halfwaardetijd (domein B2 Medische beeldvorming)	Gedurende het schooljaar	n.v.t.	Verbeteren tot voldoende	O/V/G	Nee
----	------	---	--------------------------------	--------	--------------------------------	-------	-----

D Cijferbepaling

Het schoolexamencijfer wordt berekend volgens de formule:
$$\frac{4 \times \text{NAT1} + 4 \times \text{NAT2} + 4 \times \text{NAT3} + 1 \times \text{NAT4} + 1 \times \text{NAT5} + 2 \times \text{NAT6} + 2 \times \text{NAT7}}{18}$$

Algemeen

Het examen Nederlands bestaat uit het schoolexamen (SE) en het centraal schriftelijke examen (CE).

In klas 4 heeft de leerling vier boekverslagen bij de docent ingeleverd. De leerling is zelf verantwoordelijk voor het bewaren van de verslagen. Bij doubleren in 4 havo is het de leerling toegestaan dezelfde boekverslagen opnieuw in te leveren. Het verdient wel de aanbeveling – met het oog op het mondeling examen in 5 havo – om de boeken opnieuw te lezen.

In klas 5 worden toetsen afgenomen die meetellen voor het SE. Daarnaast moet de leerling een aantal handelingsdelen inleveren.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

- Domein A Leesvaardigheid
- Domein B Mondelinge taalvaardigheid (voordracht, debat of discussie)
- Domein C Schrijfvaardigheid
- Domein D Argumentatieve vaardigheden
- Domein E Literatuur

A Toetsing

Leesvaardigheid wordt getoetst tijdens het SE en CE.

Mondelinge taalvaardigheid wordt getoetst tijdens het literatuur mondeling schoolexamen en tijdens het debat in klas 5.

Schrijfvaardigheid wordt getoetst door middel van een schrijfo opdracht in de vorm van een betoog of beschouwing (SE) in klas 5.

Argumentatieve vaardigheden wordt getoetst in de vorm van een betoog/beschouwing (SE), debat (SE) en bij leesvaardigheid (SE en CE).

Literatuur bestaat uit het zelfstandig lezen van 8 literaire werken en kennis van de literatuurgeschiedenis (SE). **Bij elk gelezen boek levert de leerling opdrachten in (handelingsdelen). Deze moeten voldoende zijn om naar het volgende leerjaar over te kunnen gaan én om deel te kunnen nemen aan het mondeling literatuur.**

Reglementering

Het overschrijden van een deadline wordt als een onregelmatigheid gezien (zie artikel 6 examenreglement voor de gevolgen). In de studiewijzer wordt de datum aangegeven. Ook het plegen van plagiaat wordt als een onregelmatigheid gezien. Leerlingen mogen alleen hun eigen werk inleveren ter beoordeling en niet samenwerken met anderen.

Bij alle toetsen is het gebruik van een Nederlands woordenboek toegestaan.

Schema toetsen

Leerjaar	Toets	Domein	Inhoud	Toets-moment	Tijds-duur	Herkans-baar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
5H	NETL1	E	NN literatuur H5, H6, H7 (selectie van paragrafen)	TW1	50 min.	Ja	Cijfer 1-10 Weging 15%	Nee
5H	NETL2	B, C	Debat: NN spreken, kijken en luisteren 1 en 5 + eigen materiaal bij het gekozen onderwerp.	Tussen TW1 en TW2	25 min.	Nee	Cijfer 1-10 Weging 20%	Nee
5H	NETL3	C, D	NN schrijven H1, 3 en 4 + eigen materiaal bij het gekozen onderwerp. [NB: onderwerp mag niet exact hetzelfde zijn als NETL2]	TW2	100 min.	Ja	Cijfer 1-10 Weging 30%	Nee
5H	NETL4	A, D	NN cursus 1 Basis, 2 Lezen, 6 Argumenteren, 10 Eindexamen	TW3	100 min.	Ja	Cijfer 1-10 Weging 15%	Nee
5H	NETL5	E	8 gelezen werken + literaire achtergronden uit NN literatuur: 1 boek uit de middeleeuwen, 1 boek uit 1500-1945, 6 moderne werken	TW3	30 min.	Nee	Cijfer 1-10 weging 20%	Ja i.o.m. docent

Bij doubleren in 5H kan de leerling in overleg met de docent een vrijstelling krijgen voor het mondeling literatuur (NETL5). Voorwaarde is dat voor deze toets een voldoende is behaald. Voor de andere toetsen worden geen vrijstellingen verleend.

B Praktische opdrachten

Geen

C Handelingsdelen

Reglementering

Schema handelingsdelen

Leerjaar	HD	Onderwerp	Afname- moment	Tijds- duur	Herkans- baar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
5H	HD5	Boek 5: klassikaal gelezen werk (1500-1945) ter voorbereiding op TW1.	voor TW1	n.v.t.	n.v.t.	O/V/G	Ja
5H	HD6	Boek 6: keuze in overleg met docent.	voor TW3	n.v.t.	n.v.t.	O/V/G	Ja
5H	HD7	Boek 7: keuze in overleg met docent.	voor TW3	n.v.t.	n.v.t.	O/V/G	Ja
5H	HD8	Boek 8: keuze in overleg met docent.	voor TW3	n.v.t.	n.v.t.	O/V/G	Ja

Bij doubleren in 5 havo is het de leerling toegestaan dezelfde boekverslagen opnieuw in te leveren. Het verdient wel de aanbeveling – met het oog op het mondeling examen – om de boeken opnieuw te lezen. De leerling is zelf verantwoordelijk voor het bewaren van de verslagen.

D Cijferbepaling

Het schoolexamencijfer wordt berekend volgens de formule:
$$\frac{3 \times \text{NETL1} + 4 \times \text{NETL2} + 6 \times \text{NETL3} + 3 \times \text{NETL4} + 4 \times \text{NETL5}}{20}$$

20

ONDERZOEK & ONTWERPEN

HAVO

cohort 2018 – 2020

Algemeen

Bij het voldoende afronden van het schoolexamen voor O&O en het behalen van het havo-diploma wordt een Technasium certificaat uitgereikt.

A Toetsing

De PTA onderdelen voor het vak Onderzoek en Ontwerpen (O&O) bestaan uitsluitend uit praktische opdrachten.

B Praktische opdrachten

Schema praktische opdrachten

Leerjaar	PO	Domein	Onderwerp	Afname-moment	Tijds-duur	Herkans-baar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
4H	P1	A, B, C, D1	Project Croda	November 2018	40 SLU	Nee	weging 5%	n.v.t.
4H	P2	A, B, C, D7	Project Tiny Houses	Januari 2019	40 SLU	Nee	weging 10%	n.v.t.
4H	KP1OP	A, B, C, D*	Keuzeproject 1 – Opzet	Maart 2019	30 SLU	Nee	weging 10%	n.v.t.
4H	KP1UI	A, B, C, D*	Keuzeproject 1 – Uitvoering	Mei 2019	50 SLU	Nee	weging 15%	n.v.t.
5H	MPPRD	A, B, C, D	Meesterproef – Productcijfer	Maart 2020	60 SLU	Nee	weging 30%	n.v.t.
5H	MPPRC	A, B, C, D	Meesterproef – Procescijfer	Maart 2020	60 SLU	Nee	weging 30%	n.v.t.

**De te kiezen subdomeinen uit Domein D “Bètawerelden” dienen anders te zijn dan in voorgaande projecten.*

C Handelingsdelen

Geen

D Cijferbepaling

$$\text{SE O\&O} = \frac{1 \times \text{P1} + 2 \times \text{P2} + 2 \times \text{KP1OP} + 3 \times \text{KP1UI} + 6 \times \text{MPPRP} + 6 \times \text{MPPRC}}{20}$$

SCHEIKUNDE

HAVO

cohort 2018 – 2020

Algemeen

A Toetsing

Reglementering

- De toetsing van het totale schoolexamenprogramma bestaat uit drie schriftelijke toetsen met open vragen.
- Tijdens het maken van de schriftelijke toetsen en het doen van practica zijn BINAS en een (gewone)rekenmachine toegestaan.
- Praktische toetsen zijn niet herkansbaar.

Schema toetsen

Leerjaar	Toets	Domein	Inhoud	Toets-moment	Tijds-duur	Herkans-baar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
5H	SK1		Hoofdstuk 1 t/m 7 (leerboek Chemie)	TW1	100	Ja	Cijfer 1-10	Nee
5H	SK2		Hoofdstuk 1 t/m 9 (leerboek Chemie)	TW2	100	Ja	Cijfer 1-10	Nee
5H	SK3		Hoofdstuk 1 t/m 14 (leerboek Chemie)	TW3	100	Ja	Cijfer 1-10	Nee

B Praktische opdrachten

PO: HAVO-4

PO: HAVO-5 (Rond week 9. Duur: 4 uren)

Opm. Praktische schoolexamens zijn niet herkansbaar

C Handelingsdelen

Geen

D Cijferbepaling

Het schoolexamencijfer wordt berekend volgens de formule:
$$\frac{8 \times SK1 + 8 \times SK2 + 8 \times SK3 + 3 \times PO \text{ HAVO-4} + 3 \times PO \text{ HAVO-5}}{30}$$

Leerboek: Chemie 6^e editie 4 havo en 5 havo

Hieronder staan de hoofdstukken met de domeinen die refereren aan de eindtermen in de Syllabus centraal examen 2020 Scheikunde HAVO

Inhoud Schoolexamen 1

Hoofdstuk 2 Schatkamer aarde

Leerstof		Domein
2.1	Metalen en niet-metalen	F3 / B4
2.2	De bouw van het atoom	B1
2.3	Soorten stof	A12 / B1 t/m B5 / D3 / E1
2.4	Atoombinding	F3 / B1 / B3 / C1

Hoofdstuk 3 Brandstoffen

Leerstof		Domein
3.1	Wat is benzine	B1 / B5 / C1 / F3 / A10
3.2	Hoe maak je benzine	A10 / F3 / B1 / C1
3.3	Hoe toon je alkenen aan	C1 / C8
3.4	Hoe maak je biobrandstof	F3 / B1
3.5	Voor- en nadelen van biobrandstof	C7 / F3 / G2

Hoofdstuk 4 Zouten uit zee

Leerstof		Domein
4.1	Wat zit er in zeezout en in schelpen	B1 / B4
4.2	Het oplossen van zouten	B2 / B3 / D1
4.3	Neerslagreacties	B1 / B2 / B3
4.4	Welke ionen komen voor in zeezout	B3

Hoofdstuk 5 Chemisch rekenen

Leerstof		Domein
5.1	Significantie	A8 / C2
5.2	Massa van kleine deeltjes	A10 / C2
5.3	Chemische hoeveelheid	C2 / A10
5.4	Rekenen aan reacties	C2 / C7

Hoofdstuk 6 Water

Leerstof		Domein
6.1	De waterkringloop	A14 / C7

6.2	Bindingen tussen moleculen	B2 / B3 / B5 / E1
6.3	Oplosbaarheid in water	B3 / C1 / C4 / E1
6.4	Kristalwater	B1
6.5	Water en Zeep	B3 / E1

Hoofdstuk 7 Brandend maagzuur

Leerstof		Domein
7.1	Wat is maagzuur?	A10 / B1 / C1
7.2	Basen	B1 / A10 / C1
7.3	Zuur-base reacties	C1
7.4	pH	A8 / C2

Hoofdstuk 8 Onderzoek doen

Leerstof		Domein
8.1	Veilig onderzoek	A8 / F4 / G2
8.2	Bepalingen	D3 / A10 / D1
8.3	Kwantitatief onderzoek	A10 / C2 / D1
8.4	Colorimetrie	A10 / D1
8.5	Onderzoeken	A5

Inhoud Schoolexamen 2

zie schoolexamen 1 + Hoofdstuk 9

Hoofdstuk 9 Energie en reactiesnelheid

Leerstof		Domein
9.1	Wanneer start een reactie	C3
9.2	Reacties en warmte	C3 / C7
9.3	Reactiesnelheid	C6
9.4	Katalyse	C3 / C6 / G1
9.5	Rekenen aan reactiesnelheid	C6

Inhoud Schoolexamen 3

zie schoolexamen 1 en 2 + Hoofdstuk 10 t/m 14

Hoofdstuk 10 Voeding en gezondheid

Leerstof		Domein
10.1	Aankomen en afvallen	G1 / F5
10.2	Koolhydraten	G1 / C1 / C8 / A12
10.3	Vis, een gezonde vette snack?	G1 / B1 / A10 / C1 / C8 / A2 / F5
10.4	Eiwitten	A12 / G1 / B1 / C1 / C8 / D4

Hoofdstuk 11 De beste autobrandstof

Leerstof		Domein
11.1	Milieugevolgen van brandstoffen	F3 / G2
11.2	Biobrandstoffen	A15 / F3
11.3	Redoxreacties	C1 / C7 / B4 / B5 / E1 / F3
11.4	Accu's en brandstofcellen	A14 / C1 / F3
11.5	De hybride auto	A14 / C3 / F3

Hoofdstuk 12 Nieuwe materialen

Leerstof		Domein
12.1	Hoe ontwerp je een prothese	A6 / A15 / B5 / E1
12.2	Materialen voor medische toepassingen	B2 / B5 / C1 / C8 / D3
12.3	Welke polymeren gebruikt een chirurg	C1 / C8 / E1 / B1
12.4	Eigenschappen van polymeren	B4 / B5 / A12 / D3 / E1
12.5	Rubber en composieten	C8 / D3 / E1 / B5

Hoofdstuk 13 Evenwichten

		Domein
13.1	Chemisch evenwicht	C4
13.2	Evenwicht verstoren	C4
13.3	Sterke en zwakke zuren	C1
13.4	Sterke en zwakke basen	C4

Hoofdstuk 14 Groene chemie

		Domein
14.1	Van etheen tot chlooretheen	C7/D1/F1/C5/E3/F4
14.2	Van chlooretheen tot regenpijp	A14/D3/E3
14.3	Groene chemie en duurzaamheid	A14/F1/C2/C7/E2/G3/G4/G5/F2
14.4	Chemie en landbouw	A14/A15/G2/E2/C7

Algemeen

- Het examendossier wiskunde A bevat schoolexamens die in 5 havo worden afgenomen.
- In 4 havo is er alleen sprake van een voortgangsdossier en zijn er geen schoolexamens.
- In 5 havo zijn er uitsluitend schoolexamens en worden alle beoordelingen in het examendossier opgenomen.
- Het overschrijden van een deadline wordt als een onregelmatigheid gezien (zie artikel 6 examenreglement voor de gevolgen).

Domein A: Vaardigheden
Domein B: Algebra en tellen
B1 Rekenen
B2 Algebra
Domein C: Verbanden
Domein D: Verandering
Domein E: Statistiek
E5 Statistiek met ICT

A Toetsing

Reglementering

- De toetsing vindt plaats in 5 havo en bestaat uit drie schriftelijke toetsen en een toets die met behulp van een PC wordt gemaakt.
- Tijdens het maken van de schriftelijke toetsen zijn geen hulpmiddelen toegestaan anders dan schrijfgerei, geodriehoek, passer en de grafische rekenmachine. De Casio fx-CG50 is toegestaan. Als je een ander type grafische rekenmachine hebt: vraag je docent of dit toegestaan is. Tijdens de schoolexamens en de centrale examens wiskunde dient het geheugen van de grafische rekenmachine te zijn geblokkeerd door een examenstand. De procedure wordt uitgelegd door de docent.

Schema toetsen

Leerjaar	Toets	Domein	Inhoud	Toetsmoment	Tijdsduur	Herkansbaar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
5H	WA1	A/B/C/D	G&R havo A: hoofdstuk 1, 3, 4, 5, 7 en 9	TW1	100 min.	Ja	Cijfer 1-10	Nee
5H	WA2	E/E5	G&R havo A: hoofdstuk 2, 6, 8 en 10	Periode 2	100 min.	Ja	Cijfer 1-10	Nee
5H	WA3	A/B1/B2/C/E excl. E5	G&R havo A: hoofdstuk 1, 2, 3, 6, 10 en 11 (t/m som 26)	TW2	100 min.	Ja	Cijfer 1-10	Nee
5H	WA4	A/B1/B2/C/E excl. E5	G&R havo A: hoofdstuk 1, 2, 3, 5, 6, 9, 10 en 11	TW3	100 min.	Ja	Cijfer 1-10	Nee

B Praktische opdrachten

Geen

C Handelingsdelen

Geen

D Cijferbepaling

Het schoolexamencijfer wordt berekend volgens de formule:
$$\frac{3 \times \text{WA1} + 1 \times \text{WA2} + 3 \times \text{WA3} + 3 \times \text{WA4}}{10}$$

Algemeen

- Het examendossier wiskunde B bevat schoolexamens die in 5 havo worden afgenomen.
- In 4 havo is er alleen sprake van een voortgangsdossier en zijn er geen schoolexamens.
- In 5 havo zijn er uitsluitend schoolexamens en worden alle beoordelingen in het examendossier opgenomen.
- Het overschrijden van een deadline wordt als een onregelmatigheid gezien (zie artikel 6 examenreglement voor de gevolgen).

Domein A: Vaardigheden
Domein B: Functies, grafieken en vergelijkingen
Domein C: Meetkundige berekeningen
Domein D: Toegepaste analyse

A Toetsing

Reglementering

- De toetsing vindt plaats in 5 havo en bestaat uit drie schriftelijke toetsen.
- Tijdens het maken van de schriftelijke toetsen zijn geen hulpmiddelen toegestaan anders dan schrijfgerei, geodriehoek, passer en de grafische rekenmachine. De Casio fx-CG50 is toegestaan. Als je een ander type grafische rekenmachine hebt: vraag je docent of dit toegestaan is. Tijdens de schoolexamens en de centrale examens wiskunde dient het geheugen van de grafische rekenmachine te zijn geblokkeerd door een examenstand. De procedure wordt uitgelegd door de docent.

Schema toetsen

Leerjaar	Toets	Domein	Inhoud	Toets- moment	Tijds- duur	Herkans- baar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
5H	WB1	A/B/D	G&R havo B: h1, h2, h4, h5, h6, h8, h9	TW1	100 min.	Ja	Cijfer 1 - 10	Nee
5H	WB2	A/B/C/ D	G&R havo B: h3, h5, h6, h7, h9, h10	TW2	100 min.	Ja	Cijfer 1 - 10	Nee
5H	WB3	A/B/C/ D	alle examenstof	TW3	100 min.	Ja	Cijfer 1 - 10	Nee

B Praktische opdrachten

Geen

C Handelingsdelen

Geen

D Cijferbepaling

Het schoolexamencijfer wordt berekend volgens de formule:

$$\frac{WB1 + WB2 + WB3}{3}$$

COMBINATIEVAK 4h/5h

cohort 2018 – 2020

Het combinatievak bestaat uit de vakken:

- 1 Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV, dit onderdeel wordt afgerond in 4 havo)
- 2 Levensbeschouwing (LB, dit onderdeel wordt afgerond in 4 havo)
- 3 Maatschappijleer (ML, dit onderdeel wordt afgerond in 4 havo)
- 4 Profielwerkstuk (PWS, dit onderdeel wordt afgerond in 4 havo)

Het cijfer van het combinatievak komt tot stand op basis van de eindcijfers van de vakken die tot het combinatievak behoren.

De samenstelling van het eindcijfer Culturele en Kunstzinnige Vorming, Levensbeschouwing en Maatschappijleer is terug te vinden in de PTA's van die vakken.

CIJFER

$$\text{SE-cijfer} = \frac{\text{CKV} + \text{LB} + \text{ML} + \text{PWS}}{4}$$

Voor het berekenen van het combinatiecijfer worden de afgeronde cijfers (bestaande uit gehele getallen) van de onderdelen gemiddeld. Vervolgens wordt het gemiddelde weer afgerond op het nabij liggende gehele getal; 5,5 wordt dus een 6 en 5,45 een 5.

Algemeen:

Het examendossier CKV bevat schoolexamens die in 4 havo worden afgenomen. Deze schoolexamens bestaan uit toetsen, praktische opdrachten en handelingsdelen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A Culturele activiteiten

Domein B Kennis van kunst en cultuur

Domein C Praktische activiteiten

Domein D Reflectie

De eindbeoordeling voor CKV wordt aangegeven met een cijfer en is onderdeel van het combinatievak.

1. THEORIE

Verdieping begrippenlijst van de verschillende disciplines: film, cabaret, fotografie, beeldende kunst, architectuur, mode, dans en drama

2. PRAKTISCHE OPDRACHTEN

3. HANDELINGSDELEN

3 CKV verslagen van bezoek aan culturele activiteit

A Toetsing

Schema toetsen

Leerjaar	Toets	Inhoud	Toetsmoment	Tijdsduur	Herkansbaar	Beoordeling	Vrijstelling bij doubleren
4H	CKV1	recensie	Periode 1	50 min	n.v.t.	Cijfer 1-10	Nee
4H	CKV2	toets: begrip- pen/ maatschappelijke context	Periode 2	50 min	n.v.t.	Cijfer 1-10	Nee

B Praktische Opdrachten

CKV3 bestaat uit diverse praktische opdrachten:

- Kunstautobiografie schrijven
- Fotografie opdracht 3 CKV(groepsopdracht)
- Presentatie beeldende kunst (groepjes van 3)
- Soapscene schrijven (groepjes van 3)
- Huis van jouw toekomst bouwen (individuele opdracht)

Schema praktische opdrachten

Leerjaar	Toets	Inhoud	Toetsmoment	Herkansbaar	Beoordeling
4H	CKV3	Diverse praktische opdrachten	Gedurende hele schooljaar	Nee	Cijfer 1-10
4H	CKV4	Film maken	Periode 1	Nee	Cijfer 1-10
4H	CKV5	Vrije Opdracht	Periode 2	Nee	Cijfer 1-10

C Handelingsdelen

3 CKV verslagen die beoordeeld worden met een O/V/G

Elk handelingsdeel moet met minimaal een voldoende worden afgesloten.

D Cijferbepaling

Het schoolexamencijfer voor het vak CKV wordt berekend volgende de formule:

$$\frac{1 \times \text{CKV1} + 2 \times \text{CKV2} + 5 \times \text{CKV3} + 3 \times \text{CKV4} + 3 \times \text{CKV5}}{14}$$

TOETSEN

Toets	Inhoud	Afname	Tijdsduur	Beoordeling	Herkansbaar	Weging
SE1	Filmanalyse	Gedurende 4h	50	Cijfer 1-10	Nee	1
SE2	Kennistoets Wijsgerige Antropologie (hoofdstuk 1)	Gedurende 4h	100	Cijfer 1-10	Ja	2
SE3	Onderzoek ethisch vraagstuk	Gedurende 4h	-	Cijfer 1-10	Nee	1
SE4	Kennistoets Ethiek (hoofdstuk 2)	Gedurende 4h	100	Cijfer 1-10	Ja	2

CIJFERS

Schoolexamencijfers voor opdrachten en kennistoetsen worden opgenomen in het schoolexamendossier. Het gemiddelde cijfer van de schoolexamens weegt mee in het cijfer van het combinatievak. (z. hieronder)

EINDCIJFER LEVENSBESCHOUWING Cijfer LB = $\frac{1 \times SE1 + 2 \times SE2 + 1 \times SE3 + 2 \times SE4}{6}$

6

COMBINATIEVAK

Levensbeschouwing is een onderdeel van het combinatievak. In het PTA van het combinatievak staat beschreven op welke wijze het cijfer voor LB meeweegt in het cijfer voor het combinatievak.

MAATSCHAPPIJLEER

HAVO

cohort 2018 - 2020

Het examendossier maatschappijleer is een onderdeel van het combinatievak. In het PTA van het combinatievak staat beschreven op welke wijze het cijfer meeweegt in het cijfer voor het combinatievak. Alle toetsen en praktische opdrachten worden afgenomen in leerjaar 4 en tellen mee voor het schoolexamencijfer. Het gebruik maken van hulpmiddelen is niet toegestaan bij het maken van de toetsen.

Toetsen

Periode	Toetsvorm	Inhoud	Vaardigheden	Individueel/ groep	Toetsmoment	Tijdsduur	Herkansbaar	Weging
Sept- nov.	ML1 Boektoets	Inleiding Maatschappijleer	Kennen, begrijpen en toepassen	individueel	Gedurende leerjaar 4	Lesuur	ja	10
	ML2 Reproductietoets	Inleiding & Rechtsstaat	Uit het hoofd leren	individueel	Gedurende leerjaar 4	Lesuur	nee	5
	ML3 Praktische opdracht *)	Analyse van maatschappelijk probleem	Analyseren en creëren	Presentatie groep van 4	Gedurende leerjaar 4	15 min	nee	10
Nov.-jan.	ML4 Boektoets + Reproductie	Parlementaire Democratie & deel Rechtsstaat+	Kennen, begrijpen en toepassen	individueel	Gedurende leerjaar 4	100 min	ja	20
	ML3 Praktische opdracht *)	Analyse van maatschappelijk probleem	Analyseren en creëren	Presentatie groep van 4	Gedurende leerjaar 4	15 min.	nee	10

Periode	Toetsvorm	Inhoud	Vaardigheden	Individueel/ groep	Toetsmoment	Tijdsduur	Herkansing	Weging
Jan.-mrt.	ML5 Boektoets + Reproductie	Parlementaire Democratie & Verzorgingsstaat	Kennen, begrijpen en toepassen	individueel	Gedurende leerjaar 4	100 min	ja	20
	ML6 Praktische Opdracht	'Handen uit de mouwen' vrijwilligerswerk en interview	Begrijpen en Creëren	twee- of drietal; Verslag volgens specificaties	Gedurende leerjaar 4		nee	10
Apr.-juli	ML7 Boektoets	Pluriforme Samenleving	Kennen, begrijpen en toepassen	individueel	Gedurende leerjaar 4	50 min	ja	15
	ML8 Praktische opdracht	Debat over maatschappelijk vraagstuk m.b.t de pluriforme samenleving	Analyseren, evalueren, creëren	groepen van 4 of 5; Debat en Debatmap	Gedurende leerjaar 4	25 min	nee	10

*) ML3 staat er twee keer in (kan gedaan worden in periode 1 of 2)

Handelingsdeel: excursie en opdracht - tijdstip nader te bepalen. Moet voldoende worden afgesloten.

Cijferbepaling:

$$\text{eindcijfer schoolexamen} = \frac{15 \times \text{ML1} + 5 \times \text{ML2} + 10 \times \text{ML3} + 20 \times \text{ML4} + 20 \times \text{ML5} + 10 \times \text{ML6} + 10 \times \text{ML7} + 10 \times \text{ML8}}{100}$$

Algemeen

Het profielwerkstuk op één vak of meer vakken betrekking. Het vak of de vakken waarop het werkstuk betrekking heeft, maakt/maken onderdeel uit van het totale pakket (eindexamen) van de leerling. Wel moet altijd ten minste één groot vak betrokken zijn. Een groot vak heeft in de bovenbouw op havo minimaal 320 uur.

Beoordeling profielwerkstuk.

Het PWS wordt beoordeeld met vier deelcijfers. Deze worden gecombineerd tot één cijfer dat meetelt voor het examen. Alle vier de onderdelen tellen voor 25% mee aan het eindcijfer. Hoe deze onderdelen precies worden beoordeeld wordt aan het begin van het PWS-traject duidelijk gemaakt in de handleiding PWS. De vier cijfers krijg je voor de volgende onderdelen

- Product (beoordeeld door begeleider)
- Product (beoordeeld door vakdocent)
- Presentatie
- Proces.

Planning

Het PWS-traject wordt in de eerste of de tweede helft van het voorexamenjaar afgelegd. Bij start wordt de planning toegelicht in de handleiding.

Het cijfer voor het PWS maakt onderdeel uit van het combinatievak.

HAVO examens 2020		
eerste tijdvak 7 t/m 20 mei		
do 7 mei	13.30-16.30	Nederlands
vr 8 mei	13.30-16.30	economie
ma 11 mei	9.00-11.30	Duits
	13.30-16.30	scheikunde
di 12 mei	9.00-12.00	geschiedenis
	13.30-16.00	Engels
wo 13 mei	13.30-16.30	wiskunde a/b
do 14 mei	9.00-12.00	kunst
	13.30-16.00	Frans
vr 15 mei	9.00-12.00	aardrijkskunde
	13.30-16.30	natuurkunde
di 19 mei	13.30-16.30	bedrijfseconomie
wo 20 mei	13.30-16.30	biologie
Tweede tijdvak		
	dagen en tijden worden later bekend gemaakt	

LOB-programma (Loopbaanoriëntatie en Begeleiding)

In de hoogste twee jaren van havo en vwo wordt in het LOB-programma aandacht besteed aan de oriëntatie op studie en beroep. Het volgen van dit programma is verplicht. De leerlingen ontvangen in de voorexamenklas (4H/5V) de LOB-kaart met activiteiten, sommige verplicht, andere naar keuze. Die activiteiten zijn ingedeeld in drie fasen: de **O**riëntatiefase, de **V**erdiepingsfase en de **B**eslissingsfase.

De leerlingen stellen zelf een evenwichtige activiteitenlijst samen. In **beide** leerjaren moet de studielast minstens **twintig** slu (=studielast uren) bedragen. De gekozen activiteiten kunnen worden afgetekend door de tutor of de decaan op het originele LOB-formulier (eventueel met opmerkingen). De leerling beheert dit formulier zelf (verzamelen in een eigen LOB-dossier met diverse bewijsstukken) en **dient dit tijdens het tutorgesprek altijd bij zich te hebben**. De vorderingen worden met de tutor besproken.

NB: Inschrijven voor numerus fixus opleidingen : voor 15 januari
Inschrijven voor opleidingen zonder numerus fixus : voor 1 mei
Voor numerus fixus opleidingen zijn de cijfers van 5 Vwo belangrijk!

Toelichting bij LOB-formulier

fase: O=oriëntatie V=verdieping B=beslissing

- Zorg voor bijbehorende bewijsstukken/verslagje met eventueel een foto (*) : goed voor je cv/portfolio. Bij intake vervolgopleiding kan hier naar gevraagd worden!
- LOB is een verplicht handelingsdeel en moet naar behoren worden afgerond.
- De tutor bepaalt of de activiteiten naar behoren zijn afgerond.
- Indien het LOB-programma niet naar behoren is afgerond, kan de tutor/decaan een herhalingsopdracht geven met de termijn waarbinnen die moet worden verricht

LOB-formulier van:		Tutor:				Klas:	Schooljaar 2018-2019
	ACTIVITEIT	fase	slu	mijn keuze	datum	paraaf tutor	opmerkingen
1	invullen LOB-formulier (plan van aanpak)	O	1				
2	afname interesstest klassikaal (verplicht)	O	1				
3	maken van profiel bij Instagram (ikv netwerken)	O/V	2				
4	Bezoek van een studiebeurs (voor ex.klassen)	O	2				
5	C.V./portfolio opbouwen: Wat is nodig/geëist bij vervolgopleiding. Eventueel aanvullende workshops/cursussen doen.	O/V	2				(*)
6	bezoek open dag 1 (verplicht)	O	4				(*)
7	bezoek open dag 2 (verplicht)	O	4				(*)
8	bezoek "Driestaravond" (afgelopen jaren) of dit schooljaar (6 febr. 2019) voor o.a. de info over studeren in het HBO/WO	O/V	2				
9	Oriënteren / verdiepen m.b.v. www.studiekeuze123.nl. Hier ook alles over toelating opleiding met numerus fixus (nw. regels).	O/V	2				Plan A en Plan B
10	opleidingen bekijken via www.tkmst.nl	O/V	2				
11	bezoek regionale studie- en beroepenvoorlichting (studiebeurzen)	O	3				niet de Driestaravond
12	interview met beroepsbeoefenaar / student	V	2				(*)
13	www.studeermeteenplan.nl of bij www.duo.nl alle info mbt studeren in HO (van het Ministerie)	V/B	2				
14	excursie naar een bedrijf of instelling	V	4				(*)
15	snuffel stage – korte stage bij bedrijf of instelling	V	3 / 6				(*)

	b.v. bij bedrijf van ouders/familie/overigen uit jouw netwerk						
16	Aanvragen DigiD.code bij www.digid.nl	V/B	2				
17	Account aanmaken bij www.studielink.nl (dit account kan al worden aangemaakt, ook als de vervolgopleiding nog niet definitief is) Met Digid.code!!	B	2				Blijf je inbox controleren op mails! (van HS/Univ. e.d.)
18	Informatie bij www.duo.nl / www.studiekeuze123.nl alles over studiefinanciering nieuwe stelsel / studentenreisproduct (ov) e.d.	O/V/B	2				
19	deelname meeloopdag (2x verplicht voor 5H/6V))	V/B	7				(*)
20	of deelname proefstuderen (2x verplicht voor 5H/6V)	V/B	7				(*)
21	gesprek met decaan	V/B	2				Paraaf decaan
22	Uiterlijk 15 januari (liefst z.s.m.) opgeven numerus fixus opleiding. Uiterlijk 1 mei (liefst z.s.m.) opgeven voor een opleiding zonder numerus fixus. Denk aan een plan B bij een numerus fixus opleiding!	B	5				
23	eigen activiteit (in overleg met tutor/decaan)	V/B	1à7				(*)